

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

Кафедра початкової освіти

Масловська Оксана Сергіївна

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАД ВІРШОВАНИМИ ТВОРАМИ
В НУШ

кваліфікаційна робота

здобувачки вищої освіти другого (магістерського) рівня

за спеціальністю 013 «Початкова освіта. Українська мова і література»

Науковий керівник –

докторка педагогічних
наук, професорка кафедри
початкової освіти
М. М. Починкова

Зав. кафедри –

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
Н. В. Мордовцева

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДИКИ РОБОТИ НАД ВІРШОВАНИМИ ТВОРАМИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	7
1.1. Віршовані твори: зміст поняття, типи, види в початковій школі	7
1.2. Психолого-педагогічні особливості молодших школярів	16
1.3. Методичні особливості вивчення віршованих творів в умовах НУШ ...	27
Висновки до розділу 1	39
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАЖДЕННЯ МЕТОДИКИ РОБОТИ НАД ВІРШОВАНИМИ ТВОРАМИ В НУШ	41
2.1. Аналіз передового педагогічного досвіду щодо роботи над віршованими творами в НУШ	41
2.2. Система вправ і завдань для роботи з віршованими творами в НУШ ..	53
2.3. Наступність і перспективність у вивченні віршованих творів у початковій і середній ланці освіти	77
Висновки до розділу 2	88
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	94

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Вивчення віршованих творів у Новій українській школі є важливою складовою розвитку сучасної освіти. Поезія не тільки збагачує мовленнєву культуру учнів, але й сприяє розвитку їхнього мислення, творчих здібностей та емоційної сфери. Вірші допомагають краще зрозуміти і відчувати красу української мови. Ритм, рима, образи та метафори вчать дітей відчувати тонкощі мовлення, збагачують їхній словниковий запас, розвивають вміння аналізувати й інтерпретувати текст. Поезія сприяє формуванню емоційної культури. Віршовані твори часто відображають глибокі почуття та переживання, що допомагає учням розвивати емпатію, навчитися висловлювати власні емоції і розуміти почуття інших людей. Також вірші є особливим вираженням духовної культури народу, є важливим чинником у формуванні патріотичних цінностей, переконаннях та поваги до культурної спадщини та історичного минулого України. Вірші допомагають краще розуміти красу навколишнього світу та сприяти розвитку емпатії та почуття прекрасного.

У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначається, що до ключових компетентностей належать: «любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, бажання вживати рідну українську мову в різних життєвих обставинах» [20, с. 1].

Питання методики роботи над віршами завжди привертало увагу лінгводидактів і докладно розглядалося в працях О. Гордієнко, Н. Грицак, Н. Гричаник, М. Зуєнко, О. Ісаєва, В.Кизилова, Г. Клочек, Л. Пархета, А. Ситченко, О. Скіпакевич, К. Ушинський, О.Цалапова, Т. Яценко. та ін.

У програмі загальноосвітніх шкіл також важливе місце з читання відводиться роботі з віршами, зокрема визначено такі завдання:

- формування в учнів повноцінних навичок: читання як базової в системі початкового навчання та слухання;

- ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики і жанрів; формування у дітей соціальних, морально-етичних, естетичних цінностей через зміст і художні образи літературних творів;
- формування у школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів з використанням літературознавчих понять, визначених програмою;
- розвиток мовлення учнів; формування умінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого);
- розвиток творчої літературної діяльності школярів;
- формування у школярів прийомів самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок, довідковим матеріалом, умінь здійснювати пошук, добір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань;
- виховання потреби в систематичному читанні як засобі пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку, естетичного задоволення.

Отже, потреба в творчих і креативних громадянах, значний потенціал віршованих творів щодо розвитку креативності, творчості, мовлення тощо й зумовили і вибір *теми* нашого дослідження: «**Особливості роботи над віршованими творами в НУШ**».

Об'єкт дослідження – процес вивчення віршів у початковій школі.

Предмет дослідження – методика вивчення віршованих творів у НУШ.

Мета дослідження – визначити особливості методики роботи над віршованими творами в НУШ.

Згідно з метою і предметом дослідження було визначено такі **завдання**:

- проаналізувати наукову педагогічну, лінгводидактичну, психологічну літературу з проблеми дослідження;
- визначити психолого-педагогічні особливості молодших школярів;
- розкрити методичні особливості вивчення віршованих творів в умовах НУШ;

– проаналізувати передовий педагогічний досвід роботи над віршованими творами в НУШ і розробити систему вправ і завдань для роботи з віршованими творами в НУШ.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні про те, що використання інтерактивних методів та лінгвістичних ігор збагатить і покращить методику роботи над віршованими творами в НУШ.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *теоретично обґрунтовано та удосконалено* систему роботи над віршованими творами з використанням інтерактивних вправ і лінгвістичних ігор; з'ясовано сутність таких лінгводидактичних термінів «віршовані твори», «методика роботи над віршованими творами».

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: філософські положення про єдність свідомості й діяльності; учення про природу мови як засіб пізнання й спілкування; співвідношення мови й мовлення; основні положення функційної граматики, психолінгвістики, психології про природу мовленнєвої діяльності; зокрема О. Савченко, А. Мовчун, Е.Пелешок, О. Скіпакевич, Н. Грицак, Н. Гричаник, О. Ісаєвої, Г. Клочека, А. Ситченка, К. Ушинського, Т. Яценко та ін., що визначають відбір змісту вивчення віршованих творів; лінгводидактів З. Бакум, О. Біляєва, Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіної, Т. Грубої, О. Караман, С. Карамана, С. Омельчука, М. Пентилюк, О. Семенов, Т. Симоненко, С. Яворської та ін., у яких розроблено теоретико-методичні засади лінгводидактики; доробки психологів і психолінгвістів І. Бех, Г. Костюк; державні нормативні документи, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, Стандарт мовної освіти тощо.

Практична значущість дослідження. Отримані дані магістерської роботи можуть стати підґрунтям для нових досліджень, бути використані здобувачами вищої освіти різних рівнів, педагогами, учителями-практиками ЗЗСО на уроках читання та інших дисциплін з метою збагачення їх матеріалами творчого характеру, конференціях, педагогічних радах,

методичних об'єднаннях та ін. Матеріали дослідження можна використовувати під час написання курсових і кваліфікаційних робіт, для розробки спецкурсів, курсів підвищення кваліфікації.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження були використані в педагогічній і науковій діяльності магістрантки, зокрема матеріали були апробовані під час: XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції імені Віктора Ужченка «Образне слово Луганщини», присвячена 160-річчю від дня народження Бориса Грінченка (07 грудня 2023 р., м. Полтава), II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика» (22 лютого 2024 р. м. Глухів, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка), VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Євроінтеграційні пріоритети філології й лінгводидактики в освітній системі України» (10 листопада 2023 р., м. Полтава), I Всеукраїнська студентсько-викладацька науково-практична конференція «Початкова школа в новій освітній реальності: традиції й інновації, проблеми й перспективи» (18–19 квітня 2024 р.).

Обсяг і структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури. Обсяг дослідження становить 102 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДИКИ РОБОТИ НАД ВІРШОВАНИМИ ТВОРАМИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

1.1. Віршовані твори: зміст поняття, типи, види в початковій школі

Вивчення віршованих творів у початковій школі має величезне значення для розвитку дітей. Поезія допомагає розвивати мовлення, збагачує словниковий запас та покращує граматичні навички. Крім того, поезія сприяє розвитку творчих здібностей дітей. Розглядаючи різні образи і метафори, діти вчаться уявляти і створювати власні твори. Це розвиває їхню уяву та креативність.

Емоційний аспект також є важливим. Поезія допомагає дітям висловлювати свої почуття, розуміти емоції інших та розвивати емпатію. Вірші часто розповідають про моральні цінності, такі як дружба, доброта, чесність, що сприяє вихованню етичних норм. Вивчення поезії сприяє концентрації та покращує пам'ять. Читання та заучування віршів вимагає уваги і регулярного повторення, що тренує пам'ять та розвиває здатність до тривалого зосередження. Коли дитина починає говорити, то вона оволодіває номінативною функцією слова. Кожен об'єкт для дитини позначається певним словом, а коли дитина вчиться читати, то ці слова, вже знайомі для них, зустрічаються у різних контекстах і вони можуть виконувати різні функції. Це все залежить від вживання бо використання одного і того самого слова може викликати в уяві дитини різні образи. Таким чином дитина розвиває свою уяву, творчі можливості, навчається сприймати нову інформацію та покращує свій інтелект [7, с. 14].

Якщо звернутись до історії України ми можемо побачити, що віршування розпочалася у другій половині XVI ст. і пов'язана з особливостями тодішньої шкільної освіти і книгодрукування. До навчальних дисциплін було долучено (на зразок єзуїтських колегіумів) поетику, яка розглядала правила віршування. У школі викладали «Поетику» Аристотеля, «Послання до

Пізонів» Горація, що в середньовічному латинському варіанті дійшли до України. Це стимулювало зародження книжного віршування, хоча фактичний його початок можна віднести до кінця XV ст. (латинські вірші Юрія Дрогобича, згодом — Павла Русина). Перші друковані вірші з'явилися в Острозькій Біблії (1586), автором яких є Герасим Смотрицький. Багато поетичних творів існувало в рукописах і було написано латинською, польською та давньоукраїнською мовами (Микола Гусовський, Іван Рутинець, Севастьян Кленович, Симон Пекалід, Адам Чагровський, Ян Жоравницький, Лаврентій Зизаній, а також деякі анонімні автори). Найдавнішим із відомих на сьогодні українських підручників із поезики вважають рукопис шкільного курсу «Поетичне мистецтво (...) Року Божого 1637». Ця та пізніші поезики містять теоретичні положення і практичні настанови... Прикладна поезика подавала правила написання віршів, наводила зразки, визначала літературні роди і жанри... Ліричний вірш приваблює тільки тоді, коли він наповнений квітами слів, багатий на думки, має гарне розміщення стоп і зображає красиві предмети» (поезика 1637 р.). До поширених віршових жанрів належали епіграма, елегія, лямент (плач), панегірик, епопея, ода, курйозний вірш. В українському віршуванні був засвоєний і культивований силабічний вірш, що характеризувався рівною кількістю складів у рядках (13, 11), вільним розташуванням наголосів у рядку, парним римуванням, наявністю цезури (паузи, що ділить рядок на дві частини) [9]. Отже, ми можемо побачити, що ще з давніх часів існувала велика кількість жанрів віршованих творів.

Сучасні школярі вивчають велику кількість творів різних жанрів та видів, як українських так і зарубіжних. За жанровими формами це можуть бути: епічні твори: оповідання, байки, повісті, повісті-казки; ліричні: переважно віршовані твори різного змісту й форми; драматичні: п'єси для дітей [44].

У великому тлумачному словнику вказується, що вірш – це 1. невеликий поетичний твір, написаний ритмізованою мовою, найчастіше з римуванням

рядків. 2. Одиниця ритмізованої, поетичної мови, що складається з певної кількості стоп, з чергуванням наголошених і ненаголошених складів [12].

Основою на типовій програмі О. Савченко ми бачимо, що сьогодні, вже в третьому класі дитина повинна вивчати художні твори відомих українських і зарубіжних письменників:

- поезія (вірші пейзажні, сюжетні, фантастичні, гумористичні; вірші-загадки, акровірші);

- проза (оповідання, уривки з повістей, казки; п'єси);

- байки (вірші і проза) [66]. Тобто вивчення віршів є широким і вивчається не один вид поезії.

Існують різноманітні види віршованих творів. Розглянемо ті, які вивчаються в початковій школі:

Забавлянки (утішки) – короткі пісеньки чи віршики гумористичного, жартівливого змісту ігрової спрямованості. Вони мають активізувати рухливість дитини, процеси мислення, викликати у неї позитивні емоції [33 с. 16].

Акрівірш – поетичний твір, у якому початкові літери кожного рядка, прочитані зверху вниз, розкодовують слово чи фразу, присвячену певній особі або події [33, с. 217].

Пейзажна лірика – умовна тематична назва лірики, у якій зображено природу, настрій ліричного героя, викликаний спогляданням, філософськими та медитативними міркуваннями з приводу художнього осмислення світу не обмежується міметичними замальовками довкілля чи відображенням внутрішнього стану ліричного героя, може набувати інтимних, громадянських, сакральних мотивів («Садок вишневий коло хати» Т. Шевченка). Часто зображення природи поєднується з психологічним портретом, як у поезії Ф. Гарсія Лорки чи Б. –І. Антонича, або ототожнюється з душею ліричного суб'єкта, що спостерігалось в доробку А. Малишка, який відходив від споглядання природи, намагався «злитися» з нею воєдино [42, с.195].

У тлумачному словнику зазначено, що сюжетний це той, який має сюжет (звичайно яскравий, виразний, захоплюючий) [12, с. 1423]. Можна зробити висновок, що сюжетний вірш – це віршований твір, у якому присутній чіткий сюжет, тобто розповідь про певні події чи дії, що розвиваються в часі.

Фантастична поезія – це літературний жанр, який поєднує в собі фантастичний та поетичний елементи. Це форма мистецтва, що дозволяє письменникам використовувати різноманітні мотиви, сюжети та образи, які не можуть бути відтворені в реальному світі. Фантастична поезія може бути представлена у вигляді поем, романів у віршах, оповідань та інших формах [63].

Гумор (англ. humour – гумор, настрій, схильність) – вид комічного, в якому поєднується зовнішній комізм із внутрішньою серйозністю. Серйозне приховується під маскою смішного, тоді як в іронії, навпаки, смішне – під маскою серйозного. Порівняно із сатирою гумор менш тенденційний, поблажливіший. Може бути добродушним, жорстоким («чорним»), дружнім, тонким, грубим, зворушливим [73]. Отже, гумористичний вірш – це поетичний твір, який використовує гумор як основний засіб впливу на читача. Основна мета гумористичного вірша – викликати у читача сміх або посмішку через використання комічних прийомів і стилістичних засобів.

Таким чином, робимо проміжний висновок про те, що у початкових класах вивчається чимало віршованих творів, але особливе місце серед них посідають ліричні вірші. Як свідчить практика, робота над ними викликає складності в молодших школярів, що пояснюється насамперед специфікою лірики як роду художньої літератури.

«Лірика» прийшла до нас від грецького слова ліра. Ліра – це музичний інструмент. Під її акомпанемент виконувалися вірші та пісні – лірика. Лірикою в сучасній літературі це жанр яким називають твори, у яких життя зображується через людські почуття, переживання та думки. Це один із родів художньої літератури. Сама література ділиться на лірику, епос і драму [44, с. 46].

У початковій школі вивчення поезій є дуже важливою та актуальною темою. Одним із пріоритетних напрямків у вивченні літератури є залучення дітей до літературних творів. Лірика збагачує духовний світ дитини, формує їхні моральні цінності, виховує любов до поетичного мистецтва слова. Також поезія є особливим вираженням духовної культури народу, ключовим чинником у формуванні патріотичних цінностей, переконань та поваги до культурної спадщини та історичного минулого України. Вірші допомагають краще розуміти красу навколишнього світу та сприяти розвитку емпатії та почуття прекрасного. Терміном лірика позначають також певний віршований твір або сукупність творів, що «відповідають високим естетичним критеріям, переважно невеликих за обсягом, але містких за змістом, окреслених у багатьох жанрах» (пісня, гімн, елегія, ідилія, етюд, монолог, сатира, епітафія, балада та інші) [18, с. 403].

У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначається, що до ключових компетентностей належать: «любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, бажання вживати рідну українську мову в різних життєвих обставинах» [20, с. 1].

Ці компетентності відіграють ключову роль у формуванні особистості учня, не тільки його мовленнєвої культури, а й загального розвитку. Вони допомагають учням не лише розвивати мовні навички, а й формувати емоційний ставлення до мови, що стимулює їхній інтелектуальний, емоційний та соціокультурний розвиток. Як само можна розвивати ці компетентності? Ми вважаємо, що найефективнішим методом є саме читання віршів. Адже крізь мову поезії вчимося виражати свої думки та почуття. Кожне слово в поезії має свою вагу та значення, і вірші навчають використовувати мову для вираження думок та почуттів точно та ефективно. Добирати слова так, щоб вони відтворювали наші емоції та думки з найбільшою точністю та виразністю.

Ліричний вірш – це твір який вирізняється емоційною насиченістю почуттів та переживань. Це світ де показано внутрішній емоційний стан ліричного героя, його переживання та бачення певних подій чи явищ дійсності. Почуття ліричного героя є віддзеркаленням або абсолютно співзвучні з почуттями поета. Ці почуття, як правило, викликані специфічним зображенням природи, але вони не завжди точно передають суть вірша. Це може бути символізацією того чи іншого явища. Осягнути їх маленькому читачу буває важко [17, с. 54-57].

Залежно від змісту ліричні твори здебільшого поділяють на такі групи: лірика громадянська (або суспільно-політична чи просто політична), пейзажна, філософська, інтимна. Ліричні твори класифікують ще й за такими жанрами: пісня, гімн, ода, послання, сатира, епіграма, епітафія, мадригал та ін. Часом вид ліричного твору визначається особливостями його форми: сонет, рондель, газель [64, с. 22].

Твори громадянської лірики відображають почуття і переживання людей, а також роздуми, викликані різними явищами суспільного життя («Заповіт» Тараса Шевченка, «Товаришам із тюрми» Івана Франка, «Я утверждаюсь» Павла Тичини). У творах особистої лірики відображаються інтимні почуття і переживання людей, роздуми над їхніми взаєминами, долею, становищем («Сонце заходить...», «І золотої, й дорогої...» Тараса Шевченка).

Пейзажна лірика відтворює картини природи, вигляд сіл, міст тощо і виражає почуття, переживання, роздуми людини, викликані спогляданням.

Звичайно, цей поділ умовний, бо в багатьох віршах громадянської лірики є описи природи, виражаються й особисті почуття, переживання людини, роздуми над власною долею і долею близьких тощо («Якби ви знали, паничі...», «І виріс я на чужині» Тараса Шевченка, «Пісні» Максима Рильського.). Описи природи часто бувають і в творах особистої лірики («Сонце заходить...» Тараса Шевченка).

До основних понять лірики відносяться рима, ритм, мелодика вірша, стопа, строфа та інші.

Термін рима в перекладі з грецької – сумірність, узгодженість, складеність. У літературі означає співзвучність кінцівок віршів, відмічає границі віршів і зв'язує їх між собою [18, с. 592].

Ритм – рівномірне чергування впорядкованих елементів (звукових, мовних, зображальних і т.д.), циклів, фаз, тих чи інших процесів і явищ. [12, с. 1223].

Мелодика вірша (в перекладі з грецької – пісенний) – один з яскравіших проявів інтонації, що полягає у гармонійній модуляції тону голосу в поетичному мовленні (зниження – підвищення), розгорнута система інтонування у поетичному синтаксисі, притаманна, зокрема, наспівному віршеві. Типи інтонування вірша: ораторський вірш – вірш, розташований на декламування, патетично пафосний, виповнений риторичними фігурами [18, с. 523].

Стопа – найкоротший відрізок певного віршованого метра, одиниця виміру та визначення віршованого ритму, чергування наголошених та ненаголошених складів, які зумовлюють специфіку віршованого розміру. Залежно від кількості складів стопа буває двоскладова (ямб, хорей), трискладова (дактиль, анапест, амфібрахій) [18, с. 658].

Строфа – повторюване у вірші поєднання кількох віршових рядків, пов'язаних між собою певною системою рим та інтонацією [12, с.1404].

Наймінімальнішою строфою вважається двовірш (дистих) – найпоширеніша строфа, що складається з двох рядків, об'єднаних думою з виразними ознаками лаконізму й афористичності [44, с. 35].

У шкільній програмі присутні твори, у яких поєднуються ознаки лірики та епосу. Такі вірші називають ліро-епічними.

Від епосу у них такі ознаки: розповідь про події; зображення персонажів через вчинки, поведінку тощо; описи. Від лірики – велика увага до внутрішнього світу персонажів; ліричні відступи; зображення героїв через відтворення їхніх почуттів, переживань, роздумів; висока емоційність; інтенсивне використання образотворчих засобів мови; віршова форма. Ліро-

епічні твори, як і епічні, діляться на жанри за обсягом та докладністю зображення: малі форми – балада, легенда, співомовка; середні – поема, великі – роман у віршах [64, с. 22].

На нашу думку, для повноцінного сприймання ліричного твору учні повинні проїнятися емоційним станом ліричного героя, пережити те, що його хвилює, тішить, засмучує. Поетичні твори є носіями глибоких почуттів, емоцій і переживань, і щоб зрозуміти їхню справжню суть, учням необхідно навчитися проникати в емоційний світ автора. Це завдання є надзвичайно важливим, адже саме через літературу і поезію учні можуть розвивати свою здатність до співпереживання, розширювати свій емоційний досвід і формувати глибше розуміння людських почуттів.

Однак цей процес не є простим і може стати причиною певних труднощів. Справа в тому, що емоційна сфера молодших школярів ще недостатньо розвинута. Діти в молодшому шкільному віці лише починають пізнавати різноманіття людських емоцій і вчать розпізнавати та розуміти їх. Вони ще не завжди здатні виразити складні почуття, а тим більше зрозуміти їх у контексті ліричного твору. Це означає, що їхня здатність до емпатії, яка є ключовою для сприйняття поезії, ще формується і потребує спеціальної уваги та підтримки.

Щоб навчитися повною мірою відчувати те, про що йдеться в поезії, учень має досягти певної духовної зрілості. Цей процес передбачає не лише розвиток емоційної сфери, а й формування вміння осмислювати та аналізувати почуття, які викликає той чи інший твір. Учень повинен навчитися задавати собі питання: «Що хотів сказати автор цим віршем? Які почуття він прагне передати? Як я можу це зрозуміти і пережити?» Для цього вчитель має створити таку навчальну атмосферу, де дитина відчуватиме себе комфортно і буде готова до відкритого діалогу про свої емоції.

Таким чином, основні зусилля вчителя під час опрацювання ліричних віршів будуть спрямовані на те, щоб розвинути емоційну сферу духовного життя дитини. Учитель повинен ставити перед собою завдання не лише

навчити дітей читати і аналізувати вірші, але й допомогти їм відчутися красу і глибину поезії. Це вимагає від педагога великої уваги і терпіння, адже необхідно знайти підхід до кожного учня, щоб досягти зацікавлення та навіть захоплення твором, що вивчається. Учитель повинен використовувати різноманітні методи і прийоми, щоб зробити процес вивчення поезії цікавим і захопливим. Тільки тоді учні зможуть по-справжньому зануритися в чарівний світ поезії і отримати від цього естетичне задоволення та духовне збагачення.

Учителю треба обрати такі шляхи роботи над художнім твором, щоб викликати яскраві емоційні відгуки читачів на поетичне слово. Для цього насамперед необхідно створити відповідну емоційно-естетичну атмосферу. Це емоційне налаштування учнів на первинне прочитання твору, на потрібну хвилю в душі читача: через зорове, слухове сприймання створити певний емоційний фон уроку, який допоможе дітям зрозуміти почуття, передані у творі. Такий фон можуть створити музичний фрагмент, картини живопису, предмети – кетяг калини, горобини. Після емоційного сприймання поезії необхідно дати дітям можливість поділитися враженнями: подобається, сумно, радісно, здивувало [17].

Отже, в початковій школі школярі здобувають початкову літературну освіту. Отримують базові знання в вивченні ліричних віршів, поступово оволодівають навичками аналізу ліричних віршів, вчаться розбиратися в символізмі, помічати образні засоби та художні особливості, оцінювати жанрову специфіку творів. Учні третіх класів мають уявлення про життєвий шлях улюблених письменників та уміють визначати тему їх творів. Фрагментарно вивчають твори відомих українських митців Тараса Шевченка, Лесі Українки, Павла Тичини, Андрія Малишка, Наталі Забіли, Грицька Бойко. Зображення цих творів дає можливість дитині краще розуміти ліричні твори, а вчителю дає змогу актуалізувати та розширити знання дитини про поетів та їх твори. Таким чином учні знайомляться з новими фактами про життя і творчість поетів.

1.2. Психолого-педагогічні особливості молодших школярів

Початок шкільного навчання є важливим етапом у житті дитини. У цей період відбуваються значні зміни в її соціальному статусі, адже дитина стає школярем і вступає в нове середовище, яке вимагає від неї адаптації до нових правил, норм та обов'язків. Як дитина реагує на ці зміни, як швидко вона адаптується і наскільки успішно інтегрується у шкільне життя, залежить від багатьох факторів, серед яких ключову роль відіграють діяльність вчителя та підтримка з боку батьків. Успішна педагогічна діяльність базується на врахуванні вікових психофізіологічних особливостей кожної дитини, її темпераменту, інтересів, емоційно-вольової сфери та можливостей.

Раптовий перехід дитини до статусу школяра є складним:

- оскільки результати навчання дитини є значимими для суспільства, то успіхи та невдачі дітей у навчанні перебувають під постійним контролем учителя, батьків, вихователя групи продовженого дня,
- перехід дітей на положення школярів зобов'язує їх вчасно вставати, приходити до школи, дотримуватись правил шкільного життя незалежно від того, хочеться чи не хочеться це робити, виконувати обов'язкові завдання, переборювати труднощі в роботі,
- на перший план в організації поведінки молодших школярів виступають вимоги школи, вчителя, які поширюються значною мірою і на позашкільний час, наприклад, виконанням дітьми домашніх завдань,
- має місце переважання шкільних обов'язків дитини над її правами [61, с. 145].

Діти по-різному реагують на початок шкільного навчання. Це зумовлено їхніми індивідуальними особливостями, такими як темперамент, рівень розвитку, попередній досвід соціальної взаємодії, а також умовами, в яких

проходить адаптація. Важливо враховувати, що кожна дитина має свій унікальний темп адаптації та рівень готовності до школи.

Для молодшого школяра провідною діяльністю виступає навчальна, яка у дошкільника ще не була сформованою. З початку шкільного навчання в учня активно формується повна структура навчальної діяльності, від якої залежить подальший успіх дитини в оволодінні основами наук, а потім і в професійному навчанні [23, с. 351].

Учіння – провідна діяльність молодших школярів, що виявляється в цілеспрямованому засвоєнні ними суспільного досвіду, і, відповідно, формуванні соціальної компетентності [61, с.153].

О. Білоус зазначає, що психологічна готовність до шкільного навчання – це складне утворення, до структури якого входить особистісна, інтелектуальна і соціально-психологічна готовність. Психологічна готовність включає здатність дитини до прийняття нової «соціальної позиції» – позиції школяра, здатність управляти своєю поведінкою, своєю розумовою діяльністю, певний світогляд, готовність до оволодіння провідною в молодшому шкільному віці діяльністю – учбовою [8, с. 47]. Також автор наголошує, що у молодшому шкільному віці відбувається зміна провідної психічної саморегуляції від мимовільної до свідомо-вольової. Шкільне життя вимагає систематичного та обов'язкового виконання дитиною багатьох правил. Дотримання цих правил вимагає вміння регулювати свою поведінку, підпорядковувати довільну діяльність свідомо поставленим цілям. учбовою [8, с. 49].

Поряд із засвоєнням змісту наукових понять дитина оволодіває способами організації нового для неї виду діяльності – учбової. Планування, контроль, самооцінювання набувають іншого змісту, бо дія в системі наукових понять передбачає чітке виокремлення взаємопов'язаних етапів. Навчатися вчитися є одним з основних завдань молодшого школяра, що передбачає засвоєння таких дій:

- 1) самоконтроль, суть якого полягає у співставленні дитиною своїх навчальних дій та їх результатів із заданими учителем еталонами і зразками;

2) самооцінювання, змістом якого є фіксування відповідності чи невідповідності результатів засвоєних знань, опанованих навичок вимогам навчальної ситуації;

3) самоорганізація у вивченні навчального матеріалу, підготовці до контрольних і самостійних робіт, виконанні творчих завдань тощо, що передбачає уміння планувати час, організовувати свою діяльність, контролювати й оцінювати її результати;

4) усвідомлення мети і способів навчання у школі та вдома, що є передумовою осмисленої, цілеспрямованої й ефективної навчальної діяльності [8, с. 52].

Уміння пояснювати свої дії, аргументувати їх, а також знаходити і виправляти помилки є ключовими аспектами розвитку рефлексії у дітей молодшого шкільного віку. Як зазначає Т. Дуткевич, рефлексія – це здатність до об'єктивного аналізу власної поведінки у відповідності з вимогами діяльності. Іншими словами, це усвідомлення дитиною того, як її вчинки сприймаються іншими, і здатність оцінювати себе з боку. Такий вид самопізнання відіграє важливу роль у формуванні особистості, оскільки він впливає на розвиток самосвідомості і соціальних навичок.

Рефлексія кардинально змінює пізнавальну діяльність молодших школярів. Діти починають краще розуміти, як вони вчаться і яким чином можуть поліпшити свій підхід до навчання. Вони вчаться аналізувати свої успіхи та невдачі, усвідомлюють, що в їхньому навчанні є не лише зовнішні, але й внутрішні чинники. Це сприяє тому, що діти стають більш самостійними та відповідальними за своє навчання, розвиваючи при цьому здатність до самоконтролю. Рефлексія також змінює ставлення дітей до самих себе і до оточуючих. Діти починають краще розуміти емоції та мотиви як свої, так і інших людей, що допомагає їм ефективніше взаємодіяти у соціальних ситуаціях. Розуміння того, як їхні дії впливають на інших, сприяє розвитку емпатії та співчуття, роблячи їх більш чуйними і соціально адаптованими особистостями [23, с. 351].

У початковій школі діти вступають у важливий етап свого життя, де формується їхнє ставлення до навчання і розвиваються різні мотиви, які впливають на їхню навчальну діяльність. На початку навчання школярі керуються в основному зовнішніми стимулами, такими як відносини в родині та бажання отримати схвалення від батьків і вчителів. Важливу роль також відіграють стосунки з однокласниками: іноді дитина добре вчиться через прагнення бути частиною колективу, прагнення до визнання серед однолітків. Особисті мотиви, такі як бажання отримати гарну оцінку чи схвалення, стають значущими чинниками у їхньому навчанні. На початкових етапах цей інтерес зазвичай стосується самого процесу навчальної діяльності, навіть якщо діти ще не повністю усвідомлюють значення цих дій для свого майбутнього. З часом у молодших школярів починає формуватися інтерес до результатів власної навчальної діяльності. Це вже є більш зрілим етапом, коли учень починає розуміти важливість здобутих знань і навичок. Інтерес до результатів своєї праці допомагає дітям перейти на рівень, де важливим стає не лише процес навчання, але й його зміст. На цьому етапі навчальний інтерес стає більш усвідомленим і глибоким, що є важливою передумовою для розвитку мотивів навчання високого суспільного порядку. Вони пов'язані з відповідальним ставленням до навчальних занять і розумінням їх важливості для суспільства та власного розвитку [67].

Формування інтересу до змісту навчальної діяльності тісно пов'язане з емоційними переживаннями школярів. Почуття задоволення від власних досягнень стає сильним стимулом для подальшого навчання. Коли учні відчувають, що їхня праця приносить плоди, це викликає в них позитивні емоції і підсилює мотивацію. Схвалення і заохочення з боку вчителя є важливими факторами, які підкріплюють це почуття. Навіть маленькі успіхи і найменші досягнення можуть мати значний вплив, якщо вони підкріплюються позитивним відгуком з боку дорослих. Коли вчитель хвалить учнів за їхні зусилля, це не лише підвищує їхню самооцінку, але й створює відчуття гордості, викликає особливий підйом сил.

Також Л. Ткаченко зазначає, що великий виховний вплив вчителя на молодших школярів пов'язаний з тим, що він стає для них незаперечним авторитетом з самого початку їх перебування в школі. Діти бачать у вчителі зразок для наслідування, і його оцінка їхніх дій стає дуже важливою. Авторитет вчителя допомагає йому формувати у школярів відповідальне ставлення до навчання, дисциплінованість та інші важливі якості. Завдяки цьому школярі відчують себе частиною навчального процесу, розуміють його значення і починають цінувати свої досягнення. Таким чином, правильний підхід з боку вчителя та підтримка з боку батьків є основою для формування стійкої мотивації до навчання та розвитку високих суспільних і особистісних якостей у молодших школярів [67].

Ми погоджуємось з цією думкою і вважаємо що вчитель початкової школи відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні особистості учня та його соціальній адаптації. Цей етап навчання є фундаментальним для розвитку дитини, оскільки закладаються основи її майбутніх навичок, цінностей та ставлення до навколишнього світу. Вчитель у цей період виконує роль не лише педагога, але й наставника, авторитета і друга, що впливає на всі аспекти життя дитини. Важливим завданням вчителя є формування базових академічних навичок, таких як читання, письмо, математика та вирішення проблем. Ці навички є основою для подальшого академічного успіху учня а також мотивація до навчання є ще одним важливим аспектом, на який вчитель має значний вплив. Важливо, щоб учитель допомагав дітям розуміти значення їхніх зусиль і досягнень, що сприяє формуванню в них внутрішньої мотивації до навчання. Вчитель, який заохочує учнів ставити запитання, експериментувати і не боятися робити помилки, допомагає розвинути в них допитливість і бажання вчитися. Також важливу роль у житті учня відіграє вчитель як авторитетна фігура та зразок для наслідування. Діти спостерігають за поведінкою, манерою спілкування та ставленням вчителя до різних ситуацій, і часто наслідують його приклад. У школі діти вчаться взаємодіяти з однокласниками, розвивають комунікативні навички, навчаються працювати

в команді та розв'язувати конфлікти. Вчитель створює середовище, в якому діти можуть вільно висловлювати свої думки і ідеї, що сприяє розвитку їхньої впевненості в собі та вміння будувати стосунки з іншими. Вчитель також допомагає учням зрозуміти і керувати своїми емоціями, розвивати емпатію і будувати здорові соціальні стосунки.

Т. Дуткевич також зазначає, що формування навчальної діяльності молодших школярів ґрунтується на чіткому розумінні учнями основних компонентів навчального процесу. Учитель відіграє ключову роль у цьому процесі, допомагаючи дітям усвідомлювати мету своєї роботи на кожному уроці. Важливо, щоб учні розуміли, чого вони повинні навчитися і які знання отримають під час вивчення нової теми. Навчальна ситуація ретельно пояснюється, аналізуються її компоненти та вимоги до учнів. Учитель має наголосити на важливості пошуку загальних способів розв'язання задач та встановленні чіткої послідовності навчальних дій. Це сприяє розвитку критичного мислення і підвищенню успішності учнів. Формування позитивного ставлення до навчання є важливою складовою навчального процесу. Учні повинні усвідомлювати учіння як суспільно-корисну діяльність, яка має практичну цінність. Переживання інтересу до окремих прийомів учіння та змісту предмета сприяє мотивації до навчання. Учитель має сприяти тому, щоб учні розвивали звичку перевіряти свої роботи, роблячи перевірку окремим етапом виконання завдань. Це покращує якість виконання завдань і розвиває відповідальність за власне навчання. Ознайомлення учнів із послідовністю навчальних дій включає розрізнення між предметними діями і тими, що виконуються у внутрішньому, мисленому плані. Важливо, щоб учні вміли узагальнювати, скорочувати та усвідомлювати свої дії, щоб вони могли пояснити і прокоментувати хід своїх розумових процесів. Коли учень може розв'язати задачу, але не здатен пояснити свої міркування, це свідчить про дисбаланс між зовнішніми та внутрішніми діями. У такому випадку важливо продовжувати працювати над розвитком аналітичних здібностей дитини, щоб навчання було повноцінним та ефективним. Крім навчальної діяльності,

молодші школярі беруть участь і в інших видах діяльності, які є важливими для їхнього розвитку. Змістом праці учнів початкових класів є самообслуговування, участь у побутових процесах, виготовлення виробів, елементи сільськогосподарської праці та допомога дорослим у господарстві. Ці види діяльності формують у дітей практичні навички, розвивають самостійність і відповідальність, а також сприяють соціалізації та підготовці до майбутнього дорослого життя [23, с. 358].

У молодшому шкільному віці діти активно розвивають основні пізнавальні здібності, такі як сприймання, увага, пам'ять, уява, мислення і мовлення. На завершення цього періоду ці функції перетворюються на вищі психічні функції, що характеризуються довільністю і опосередкованістю. Цьому процесу сприяють різноманітні види діяльності, зокрема навчання, спілкування, гра, художня діяльність, і праця. Розвиток сприймання у молодших школярів включає здатність розрізняти форми і кольори предметів, проте навчання ставить нові вимоги до цього процесу. Зосередженість і усвідомленість перцептивної діяльності допомагають учням краще засвоювати навчальний матеріал, і саме в цьому напрямку вчителі мають розвивати учнів. До кінця цього періоду спостережливість стає важливою рисою характеру дитини.

Також важливим є розвиток пам'яті у дітей початкової школи. Запам'ятовування віршів сприяє покращенню короткочасної пам'яті, допомагаючи дітям утримувати та опрацьовувати інформацію, що згодом перетворюється на довготривалу пам'ять. Цей процес є важливим для формування когнітивних навичок, що впливають на успішність у навчанні.

Крім того, заучування віршів розвиває не лише пам'ять, а й мовні здібності, збагачує словниковий запас, покращує розуміння мовних структур і розвиває творчі здібності дитини. Регулярна практика запам'ятовування сприяє формуванню навичок концентрації, що є важливим у подальшому навчанні та розвитку. Таким чином, вірші стають не лише засобом тренування пам'яті, але й інструментом загального інтелектуального розвитку дітей.

У великому тлумачному словнику зазначено, що пам'ять – це здатність запам'ятовувати, зберігати і відтворювати в свідомості минулі враження. Здатність особливо добре запам'ятовувати що-небудь або користуватися якимось органом чуттів. А також запас вражень, що зберігаються в свідомості і можуть бути відтворені [8, с. 880].

Н. Волкова визначає «пам'ять» як — закріплення, збереження в мозку того, що відбувалося у минулому досвіді людини [13, с. 60].

Виділяють наступні функції пам'яті:

- основа для засвоєння індивідуального досвіду людини, її соціалізації;
- зміст пам'яті є основою для творчої діяльності, оскільки створення чогось нового завжди спирається на попередній досвід, накопичений людиною;
- пам'ять постає основою для збереження, накопичення й передачі суспільного досвіду, накопиченого людством;
- механізм збереження ідентичності особистості: пам'ять тримає найголовнішу інформацію людини про саму себе; приклади амнезій викликають психологічне пригнічення, почуття «втрати себе»;
- пам'ять як засіб реалізації продуктивної діяльності (навчання) та професійної діяльності [62] .

Н. Волкова зазначає, що пам'ять є фундаментальним процесом розумової діяльності, що починає формуватися ще на ранніх етапах розвитку дитини. Спочатку пам'ять має мимовільний характер, де дитина запам'ятовує яскраві та емоційно значущі події без усвідомленої мети. Однак, з розвитком мовлення, пам'ять стає більш структурованою, що дозволяє дитині ефективніше зберігати та відтворювати інформацію. Існують різні види пам'яті — образна, моторна, емоційна та словесна — розвиваються паралельно, сприяючи комплексному сприйняттю світу. Образна пам'ять пов'язана з уявленнями та сенсорним досвідом, моторна — з руховою активністю, а емоційна — з почуттями. З часом, оволодіння мовленням стає

каталізатором для розвитку довільної пам'яті, що відіграє ключову роль у подальшому навчанні та соціалізації дитини [13].

Увага дітей у молодшому шкільному віці також зазнає значних змін. Спочатку переважає мимовільна увага, і діти легко відволікаються на яскраві об'єкти. Проте поступово формується довільна увага, що дозволяє учням краще контролювати свої дії.

Увага — форма психічної діяльності людини, що виявляється в /7 спрямованості й зосередженості на певних об'єктах з одночасним абстрагуванням від інших [13, с. 59].

Цей процес підтримується чіткою організацією навчальної діяльності. Формування довільної уваги сприяє і розвиток пам'яті, яка в цьому віці також активно розвивається. Довільне запам'ятовування стає найпродуктивнішим, коли матеріал є змістовним для учнів. Діти вчаться керувати своїми операціями, освоюючи різні стратегії запам'ятовування, такі як повторення, організація матеріалу, семантичне оброблення інформації, створення мислених образів та пошук інформації в пам'яті.

Розвиток уяви у молодшому шкільному віці відбувається шляхом переходу від репродуктивної до творчої форми. Збагачення уяви сприяє набуття спеціальних знань. Протягом цього періоду діти починають створювати більш точні та яскраві образи. Важливу роль відіграє розвиток мислення, яке переходить від наочно-образного до абстрактного. Вони засвоюють такі операції, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування та узагальнення. Протягом молодшого шкільного віку в дітей формуються такі розумові операції, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення.

Аналіз - мислене розкладання цілого на частини. Першокласники та деякі другокласники використовують переважно практично-дійовий та образно-мовленнєвий аналіз предметів, явищ тощо. Із третього, а інколи навіть із другого класу він стає систематичним.

Синтез полягає в об'єднанні частин у ціле на основі попереднього аналізу, встановлення зв'язків і відношень між ними. Першокласники легше

здійснюють синтез у процесі виконання практичних дій. У третьому, рідше в другому, класі він набуває образномовленнєвого, систематичного характеру. Рівень аналізу й синтезу у молодших школярів залежить не тільки від їх загального розвитку, а й від предметів, які є об'єктом цих дій. Аналіз і синтез поєднуються у порівнянні об'єктів.

Порівняння - встановлення схожості або відмінності предметів, явищ. При порівнянні учні початкових класів легко виокремлюють відмінності і важче подібності. У процесі систематичного і тривалого навчання вони поступово опановують уміння виокремлювати та порівнювати подібності.

Абстрагування полягає у виокремленні одних ознак об'єкта і в одночасному ігноруванні інших. Учні початкових класів більше зосереджуються на зовнішніх ознаках, легше абстрагують властивості предметів, ніж зв'язки і відношення між ними. Узагальнення - це відображення загальних ознак і якостей явищ дійсності. У молодшому шкільному віці воно полягає в об'єднанні предметів на основі певної ознаки. Розвитку узагальнення сприяють систематичне виконання завдань на групування наочних предметів, словесно означених об'єктів, розв'язування математичних задач. Учні початкових класів усвідомлюють власні розумові операції, що допомагає їм здійснювати самоконтроль у процесі пізнання. У них розвиваються самостійність, гнучкість, критичність, мислення. Під час навчання у школі діти починають розуміти значення і сутність різних понять, що сприяє переходу до абстрактного мислення. Мовлення школярів теж зазнає значних змін.

Основними чинниками становлення грамотності молодших школярів є:

1) збагачене писемним мовленням оточення (наявність дитячих книжок, журналів тощо; сімейні читання вголос; письмо під диктування батьків; можливість ознайомитись із значенням незрозумілих слів, фраз під час самостійного читання);

2) збагачене усним мовленням середовище (зразки мовлення дорослих; розмови з дорослими, однолітками в сюжетно-рольових іграх; можливість

збагачення словникового запасу; доступ до необхідної інформації про значення слів);

3) набуття досвіду (ігри; повсякденне життя; дослідження природи);

4) досвід символічної репрезентації (театральні вистави; малювання і живопис; музика і танці);

5) експериментування з писемним мовленням (написання повідомлення, листа);

б) проба сил у читанні (читання напам'ять; читання з контекстними підказками; пошук писемної форми почутого слова). Розвиток навичок читання і письма у молодших школярів є складним процесом, який залежить від соціокультурного контексту. Характер цих взаємодій і їх роль у розвитку грамотності школяра можуть бути різними. Батьки найбільше долучаються до цього процесу завдяки постійному спілкуванню з дітьми, а не тільки завдяки спеціальним заняттям з ними. Як свідчать дослідження, школярі по-різному реагують на активні заняття читанням зі своїми однолітками і вчителем. Якщо педагог допомагає дитині в процесі організованого навчання набувати нових знань і навичок, необхідних для того, щоб навчитися читати та писати, то взаємодія з однолітками дає змогу в невимушеній обстановці обговорювати проблеми, ділитися своїми думками, переживаннями. Працюючи з однокласниками, школярі більше розмовляють, ніж під час роботи з учителем. Загалом, соціальні взаємодії дітей створюють більше передумов для набуття грамотності, ніж спеціальне оволодіння елементами усного та писемного мовлення. Опанування письма і читання у початкових класах відкриває додаткові можливості для подальшого розвитку лексичного, граматичного і стилістичного аспектів мовлення дитини. У молодшому шкільному віці інтенсивно розвивається внутрішнє мовлення, яке є важливим механізмом розумової діяльності. Виявляється воно під час розв'язування різноманітних завдань, мисленого планування, запам'ятовування тощо. Це підкреслює важливість створення сприятливого мовного середовища для розвитку грамотності дітей [60, с. 184-188].

Отже, початкова школа є критичним етапом у формуванні особистості учня, де закладаються основи не лише академічних знань, але й соціальних і особистісних навичок. Розвиток рефлексії у дітей молодшого шкільного віку є одним із ключових елементів цього процесу. Завдяки рефлексії діти здатні краще усвідомлювати свої дії, аналізувати власну поведінку, вчитися на власних помилках, що сприяє розвитку їхньої самосвідомості та соціальних навичок. Це, своєю чергою, формує у дітей відповідальне ставлення до навчання, самостійність і здатність до самоконтролю.

Також велика роль у цьому процесі належить вчителю, який не тільки навчає базових академічних навичок, але й формує у дітей відповідальність, мотивацію до навчання та емоційний інтелект. Вчитель стає авторитетною фігурою для школярів, впливаючи на їхнє ставлення до навчання та до оточуючих, допомагаючи зрозуміти і керувати своїми емоціями, розвивати емпатію і будувати здорові соціальні стосунки. Таким чином, початкова школа виконує важливу роль у підготовці дітей до дорослого життя, формуючи в них необхідні навички для успішного майбутнього. У молодшому шкільному віці діти проходять важливий етап розвитку, в якому активно формуються основні пізнавальні здібності, такі як сприймання, увага, пам'ять, уява, мислення та мовлення. На завершення цього періоду ці здібності перетворюються на вищі психічні функції, які відзначаються довільністю та опосередкованістю. Навчання, спілкування, гра, художня діяльність та праця сприяють цьому розвитку.

1.3 Методичні особливості вивчення віршованих творів в умовах НУШ

У типовій освітній програмі, яка розроблена під керівництвом О. Савченко [65] в блоці початкового курсу мовно-літературної освіти виділено ряд змістовних ліній, а саме: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища».

Змістова лінія «Читаємо» визначає необхідність у дітей в формуванні навичок читання, в умінні аналізу текстів, покращення умінь особисто обирати літературні тексти, книжки різних видів, виражати своє ставлення до обраного та прочитаного, розуміти художній текст, як спосіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого, соціального досвіду, вміти користуватися прийомами для пошуку потрібної інформації в різних джерелах та опрацьовувати її в різних форматах, також використовувати в практичному досвіді [74].

Робота з віршованими творами займає дуже важливе значення в читанні. Діти, читаючи вірші розвивають уяву, образне мислення й мовлення, творчу діяльність, розвивають емпатію також на їх основі удосконалюються вміння виразно читати. Одним із головних завдань уроків читання є прилучення дітей до світу поезії, знайомство їх із віршованою мовою як своєрідним типом мови. Основи читацького інтересу формуються у першому класі, і вірші відіграють важливу роль у цьому процесі. Дітей цього віку приваблюють ритм, римування та звучання поетичних текстів, хоча ліричні твори можуть бути складними для сприйняття молодшими школярами. Тому важливо підбирати для першокласників сюжетні вірші та ліро-епічні твори, спеціально написані для дітей. Вони сприяють розвитку емоційно-чуттєвої сфери, навчають сприймати красу поетичного слова і розвивають вміння читати з виразністю. [45].

Уже не одне покоління дітей із задоволенням читає вірші Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Олександра Олеся, Грицька Бойка, Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Тамари Коломієць, віршовані казки Павла Тичини, Наталі Забіли, Василя Симоненка, Михайла Стельмаха, Платона Воронька, Богдана Чалого, Марії Пономаренко та ін. Сучасна програма Нової української школи дає вчителю повну свободу у виборі творів для опрацювання на уроках літературного читання.

Розглянемо деякі такі вірші на прикладі підручника О. Савченко «Українська мова та читання : Підручник для 3 класу» 2020р.(див. таблицю 1.1) [70].

Таблиця 1.1.

**Перелік віршів з підручника О. Савченко
«Українська мова та читання: Підручник для 3 класу» 2020 року**

№	Автор	Назва	Сторінка
1.	Максим Рильський	«Тиха, задумлива осінь спускається»	5
2.	Дмитро Павличко	«Соняшник»	36
3.	Ліна Костенко	«Синички на снігу»	62
4.	Галина Малик	«Грудень»	70
5.	Мар'яна Савка	«Запах різдва»	76
6.	Ірина Жиленко	«Здійсниться все...»	78
7.	Варвара Гринько	«Рідний край»	81
8.	Олекса Палійчук	«Київ»	81
9.	Дарина Телкова	«Героям»	82
10.	Максим Малолітко	«Воїнові, який захищає вітчизну»	82
11.	Наталка Поклад	«Гарно жити у селі»	87
12.	Микола Вінграновський	«Сама собою річка ця тече»	88
13.	Богдана Бойко	«У театрі»	117
14.	Анатолій Костецький	«Добра порада»	121
15.	Тарас Шевченко	«За сонцем хмаронька пливе»	124
16.	Любов Забашта.	«Дивосвіт, дивосвіт»	124
17.	Леся Українка	«Плине білий човник, хвилечка колише»	125
18.	Олександр Олесь	«В небі жайворонки в'ються»	126
19.	Дмитро Павличко	«Дядько дощ»	128
20.	Ліна Костенко	«Шипшина важко віддає плоди»	128

Проаналізувавши підручник О. Савченко «Українська мова та читання: Підручник для 3 класу» 2020 року, ми бачимо, що діти знайомляться з 20 авторами. Вірші поетів ХІХ ст. представлені в малій кількості (Т. Шевченко, Леся Українка,) Поети ХХ ст. вивчаються ширше: Л. Костенко, М. Рильський, Д. Павличко та ін. Також ми бачимо молодих авторів представлених на сторінках підручника Дарина Телкова та Максим Малолітко. Учні школи Павлівської школи, що на Кіровоградщині. Де багато років працював директором видатний український педагог і письменник Василь Олександрович Сухомлинський. У початкових класах вивчається чимало

віршованих творів, але особливе місце посідають ліричні вірші. Робота над ліричним віршем у початковій школі потребує своєрідного підходу до їх вивчення. Як свідчить практика, робота з ліричними віршами викликає значні труднощі у молодших школярів. Це пояснюється насамперед специфічними особливостями лірики як особливого роду художньої літератури. У ліричному вірші передаються почуття, переживання та думки автора. У ньому розкривається внутрішній стан ліричного героя, його ставлення до певних подій чи явищ дійсності. Саме виховання мовної культури, поваги до рідного слова, глибокого розуміння і сприйняття текстів художньої літератури найактивніше формуються під час читання ліричних творів.

Уміння аналізувати ліричний вірш — значить поринати в поетичні образи вірша, краще пізнавати почуття ліричного героя, співчувати йому або радіти. Спостерігати за гаммою почуттів, що передає вірш, як будується лінія за лінією з почуттів, настроїв та причин чим вони викликані. Усе це показано в контексті того чи іншого ліричного вірша. Важливо з'ясувати, що хоче сказати поет, який характер має мова вірша і як вона виражає авторську ідею. Аналіз ліричного вірша це не переказ його змісту і це потрібно розуміти як вчителю так і учню. Адже примітивне трактування теми стирає та руйнує всі образи, що створювались автором та втрачається сама поетичність. Ліричні твори — це згустки художніх образів. Тут кожне слово, кожна фраза набуває вагомого звучання і майже не піддається розчленуванню, перекладу на мову понять. У них синтезується не лише смисловий, а й емоційний зміст. Підміна образів ліричних творів логічними міркуваннями, поняттями, констатацією фактів спотворює їх зміст, бо простий переказ ліричного вірша вже сприймається як звичайна інформація, і вимоги до словесного оформлення думки підпорядковуються іншим законам. Художній логіці властиві свої особливості мислення, свої способи моделювання дійсності [25, с. 14].

Таким чином, перше завдання, яке доводиться вирішувати вчителю під час вивчення ліричних творів, — навчити дітей розуміти поетичний текст.

Часто тексти не завжди є доступними для молодших школярів то часто зустрічається неправильна виразність в читанні, неточне розуміння певних слів і виразів. Ось чому вчитель повинен звернути особливу увагу на образність мови ліричних віршів, включивши цю роботу як основну в аналіз твору. Друга задача, яка виникає у процесі вивчення ліричних творів, є сприйняття дітьми образності тексту. Іноді тексти бувають не доступними для молодших школярів і тому зустрічається неправильна виразність в читанні, неточне розуміння певних слів і виразів.

Поет використовує багатозначність слова, вживає його в переносному значенні – ось що лежить в основі образності. Переносне значення слова позначають грецьким словом «троп». До тропів належать метафори, епітети, порівняння тощо. Усі вони по-різному створюють словесний образ, але мають два найголовніші значення – описове і оцінне, тобто, по-перше, троп слугує точному опису, а, по-друге, дає оцінку даного явища, виявляє авторське ставлення до нього. Завдяки цьому митець може створити хвилюючі образи, які вкарбовуються у свідомість читача. Знаючи цю особливість художньої мови, учитель початкових класів ставить перед собою завдання – навчити учнів не лише розуміти її, а й милуватися нею, любити її [17].

Таким чином завдання вчителя під час вивчення ліричних творів — це поєднання роботи над образними засобами мови з аналізом змісту вірша. Адже форма та зміст єдині, а вибір і використання певних виражальних засобів відповідає ідейному задуму поета.

Аналіз ліричного вірша передбачає вирішення таких завдань:

- а) сприяти розумінню школярами змісту твору;
- б) поглиблювати та розширювати образні уявлення, що виникають в учнів під час читання поезії.

Аналіз здійснюється за такими взаємопов'язаними напрямками:

- а) аналіз змісту;
- б) робота над виразністю читання;
- в) аналіз образних засобів.

Останній напрямок аналізу не можна ні в якому разі залишати поза увагою: в результаті аналізу образних засобів діти усвідомлюють особливу виразність, красу, емоційність поетичного слова. Щоб навчити дітей розуміти образність ліричного вірша, вчитель може використовувати прийом, суть якого полягає в заміні авторського слова чи словосполучення синонімічним словом і в усвідомленні на основі зіставлення особливої виразності, краси, емоційності поетичного тексту [30, с. 25].

Третя трудність роботи над ліричним твором полягає у виборі прийомів розвитку мовлення дітей на основі змісту вірша. Ліричні твори не переказуються. Для розвитку мовлення і розвитку естетичного бачення використовується прийом словесного і музичного ілюстрування тексту. Учитель пропонує подивитись ілюстрацію до того чи іншого тексту і задавати питання по змісту. Наприклад: «Що зобразив художник на картині? Що він намалював у центрі картини? Вдалині? Які фарби вибрав художник для своєї картини? Який настрій вони створюють? Опишіть картину, використовуючи рядки з вірша». Музичне ілюстрування є надзвичайно важливим для повноцінного сприйняття тексту. Адже також може яскраво передавати емоційну забарвленість твору. Четверта трудність виникає під час роботи над виразністю читання. Виразність є важливим показником розуміння, що читає учень, а також допомагає краще зрозуміти текст. Першим на що повинен звернути увагу вчитель є методика мовлення, тобто мелодичне підвищення та пониження голосу. Саме мелодичні зміни роблять читання ліричних творів яскравим і виразним. Під час розвитку думки голос підвищується, при завершеності - знижується. Крапка вказує на завершення думки, вимагає зниження голосу.

Робота над мелодикою мовлення, як і над іншими засобами виразності, може включатися в аналіз ліричного твору. Але недостатньо працювати лише над ліричними віршами, вміщеними в підручниках. Необхідно використовувати і додатковий матеріал - невеликі вірші, які діти легко вивчають напам'ять. Велике значення для виразного читання ліричних віршів

має робота над гучністю. Дуже важливим пунктом в виразності читання віршів є гучність бо окремі частини ліричного вірша можуть читати голосніше або тихше вже в залежності від того, що описується в тій чи іншій частині твору. Зміна гучності також пов'язана зі змістом висловлювання і допомагає читцю в розкритті основної думки твору. У цьому випадку зміна гучності голосу є одним із важливих інтонаційних засобів виразності. Наприклад, під час читання вірша Володимира Сосюри «Любіть Україну», вчитель повинен звернути увагу дітей на необхідність саме голосного читання, оскільки в цьому творі яскраво звучить почуття гордості поета за рідну країну, глибокої поваги до неї [38, с. 32].

Сучасний підхід до методики опрацювання ліричного вірша наголошує на умовах, за яких можливе повноцінне сприймання молодшими школярами лірики:

- а) активного збагачення словника учнів, розвитку їхньої поетичної спостережливості;
- б) наявності в них настроєності на сприймання;
- в) формування поетичного слуху, асоціативної і творчої уяви;
- г) уміння аналізувати образно-емоційний зміст твору;
- г) давати естетичну оцінку поезії та відображеній у ній дійсності;
- д) активізації творчої думки учнів.

Забезпечення цих умов та знання вчителем особливостей сприймання лірики молодшими школярами веде до формування в них неповноцінного естетичного сприймання лірики [80, с. 28].

Розглянемо роботу над ліричним віршом, кінцевим результатом якої буде не лише виразне декламування вірша учнями, а й естетичне сприйняття.

1. Спочатку вирішуємо конкретні навчальні завдання: настроїти дітей на сприймання тексту, викликати в їхній свідомості та уяві образи і картини, близькі до тих, які знаходяться в центрі уваги вірша; познайомити з автором, пояснити значення слів, без розуміння яких сприймання вірша буде важким. Щоб справитися з цими завданнями, використовуємо бесіду з опорою на

власні спостереження і досвід дітей, елементи розповіді, а також музику і живопис.

2. Після цього вперше читаємо ліричний вірш. Конкретизуємо завдання: донести до учнів зміст вірша і, головне, викликати емоційний відгук на прослухане. Слід читати так, щоб у дітей з'явився пізнавальний і емоційний інтерес до подальшої роботи з текстом [80, с. 30].

3. Наступна робота - розмова про враження, що виникли у дітей після ознайомлення з твором, виявити рівень їхнього сприймання. Використовуємо бесіду на основі вражень учнів. Наприклад: Діти, чи сподобався вам вірш? Чим? Що особливо сподобалось? Які картини уявили? Як ви думаєте, з яким почуттям поет малює ці картини?

4. Самостійна робота учнів із текстом вірша. Вона потрібна для того, щоб школярі уважніше вчиталися у зміст, підготувалися до його аналізу. Для цього пропонуємо прочитати твір ще раз про себе і позначити олівцем малозрозумілі слова і вислови.

5. Мета аналізу ліричного вірша - поглибити і розширити образні уявлення, що склалися в учнів.

Залучення дітей до активного творчого пошуку під час вивчення ліричних творів, цілеспрямована робота над виразністю їх читання принесе дітям радість і задоволення, зробить методику читання ліричних віршів більш досконалою. Це пояснюється насамперед специфічними особливостями лірики, як особливого роду художньої літератури. У ліричному вірші передаються почуття, переживання та думки автора. У ньому розкривається внутрішній стан ліричного героя, його ставлення до певних подій чи явищ дійсності. Як зазначалось вище, дітям важко сприймати такі твори і тому ми можемо поставити завдання для вчителя під час роботи над віршованими творами – навчити дитину розуміти ліричний твір. Перш за все, потрібно допомогти дітям проникнутись певними почуттями. Емоційність аналізу великою мірою залежить від первинного сприймання твору, від уміння вчителя володіти прийомами впливу на слухачів, доносити до них красу і силу

художніх творів, від культури його мовлення, від здатності вчителя й учнів емоційно сприймати художню літературу [57, 384 с.].

Учитель має сам налаштуватись емоційно на певну атмосферу і налаштувати дітей. Зрозуміти як краще прочитати вірш, підібрати правильну інтонацію, темп та манеру читання. Для цього насамперед необхідно створити відповідну емоційно-естетичну атмосферу. Це емоційне налаштування учнів на первинне прочитання твору, на потрібну хвилю в душі читача: через зорове, слухове сприймання створити певне емоційне тло уроку, який допоможе дітям зрозуміти почуття, передані у творі [17]. Так можна використовувати ілюстрації та мультимедійні матеріали. Ілюстрації можуть допомогти дітям уявити образи, описані у вірші, а мультимедійні матеріали, такі як відеоролики або аудіозаписи, можуть зацікавити їх та поглибити їхнє розуміння тексту. Вчителі можуть створити атмосферу, яка відповідає тону та настрою вірша. Наприклад, використовуючи музику, світло та кольори, щоб передати емоційну атмосферу вірша.

Тому, спочатку треба навчити дитину бачити те, що відтворено у вірші на першому плані, відображення світу, яке ми бачимо при першому читанні, а потім вже навчити дітей бачити те, що «зашифровано» в поезії, те, що заховано на другому плані. Для цього потрібно навчити дитину аналізувати літературний твір.

Щоб ліричний твір був ефективно засвоєним, необхідно дотримуватись певних етапів роботи над ним:

- підготувати клас до слухання ліричного твору емоційно та інтелектуально;
- виразно прочитати вірш напам'ять або послухати читання актора чи учня декламатора;
- поставити завдання прочитати твір «про себе»;
- запитати учнів про перше цілісне враження від твору;
- провести аналіз ліричного твору [56, с. 72–78.].

Г. Коваль пропонує алгоритм опрацювання вірша, який доцільно використовувати на уроках літературного читання:

- вступне слово вчителя про автора, спрямування на усвідомлення змісту (підготовча робота);
- виразне читання (краще напам'ять) вірша вчителем за опрацьованою партитурою (первинне читання);
- читання учнями мовчки (повторне читання);
- власне аналіз (композиційний, смисловий аналіз, словесне малювання, емоційно-образний розбір, визначення головної думки, ідеї вірша);
- підготовка до виразного читання;
- повторне читання вірша учнями одночасно з подальшою роботою щодо усвідомлення тексту (спочатку вчитель вголос разом із учнями (напівголоса, пошепки), потім учитель і кращий учень, учитель і група учнів тощо);
- творча робота на основі тексту [37].

Є. Пасічник наголошує на тому, що емоційність — важливий стимулятор психічних процесів мислення. Аналіз твору ґрунтується на єдності думки і почуття. Художні образи повинні бути сприйняті не лише розумом, а й серцем. Сприйняття художнього твору вимагає від читача емоційного резонансу, певного відгомону в його душі. Тільки на цій основі художні образи набувають великої сили, можуть викликати у дітей відповідне естетичне ставлення, що виявляється через почуття радості, захоплення, суму, осуду, гніву тощо [57].

Інтерес учнів до ліричних творів необхідно постійно розвивати. Окрім тих методів, які ми вказали вище, вчителі також можуть організовувати вечори читання віршів відомими поетами, поетичні виставки або літературні заходи, які дозволяють дітям відчути зв'язок з реальним світом та сучасними мистецькими течіями й учні не залишаться байдужими до ліричних творів.

У громадянській ліриці важливо визначити головну думку поезії, виявити складові ідейного задуму. Зміст цих віршів слід розкривати на тлі політичного життя, історичних екскурсів, доповнювати розповідями про власні спостереження чи досвід. Заключне слово вчителя має стати закликком чи порадою, виразом гордості за Батьківщину чи осуду її ворогів, але робити це слід ненав'язливо, без повчань.

Дуже важливим для школяра є сприймання пейзажної лірики бо це впливає на активний розвиток їхньої поетичної спостережливості, формуванню поетичного слуху, асоціативної і творчої уяви, розвиває вміння аналізувати образно-емоційний зміст твору, давати естетичну оцінку поезії та відображеній у ній дійсності, активізує творчість учнів [15, с. 9]. Пейзажна лірика сприяє емоційному пізнанню дійсності, тож у процесі читання ліричних віршів учитель вводить дітей у світ художніх образів через почуття, а лише згодом переходить до думок і висновків. Налаштувати школярів на ліричний лад можуть спогади про екскурсію, музика, відповідні відеоролики. Читання пейзажних віршів дозволяє дітям особливо тонко відчути ніжну красу рідного краю, усвідомити гармонію людини і природи [45].

Твори пейзажної лірики зазвичай невеличкі за обсягом і передають почуття, пов'язані зі змалюванням явищ природи, переживань ліричного героя. Така поезія сприяє емоційному пізнанню дійсності. Отже, вчителю слід вводити дітей у світ художніх образів через почуття, а далі будувати роботу над текстом до думок і висновків. У допомозі можуть стати спогади, екскурсія, музичні фрагменти. Аналіз такого вірша спрямовується на розвиток уваги до переживань, настроїв і на основі цього словник збагачується лексемами на позначення почуттів [82, с. 124].

Отже, вивчення віршів на уроках літератури в початковій школі має вирішальне значення для всебічного розвитку учнів. Поезія допомагає розвивати мовні навички, збагачуючи словниковий запас і знайомлячи дітей з різними стилістичними прийомами. Завдяки ритму і рими, учні легше запам'ятовують текст, що сприяє розвитку пам'яті та уваги. Вірші також

заохочують дітей висловлювати власні думки та емоції, що сприяє розвитку їхньої креативності та уяви. Крім того, вивчення поезії допомагає формувати художній смак і здатність до естетичного сприйняття, що є важливими складовими особистісного зростання.

Окрім мовних переваг, вірші вчать дітей емоційної грамотності, адже вони допомагають зрозуміти та відчувати різні настрої та почуття. Діти вчаться емпатії, сприймаючи емоційний зміст поезії, що сприяє їхньому соціальному розвитку. Вірші часто містять моральні уроки або філософські роздуми, що стимулює розвиток критичного мислення та вміння аналізувати ситуації. Інтерактивні методи вивчення поезії, такі як інсценізація або створення ілюстрацій до віршів, роблять уроки цікавими та захопливими, підвищуючи мотивацію учнів до навчання.

Таким чином, вивчення віршів у початковій школі є важливим елементом формування гармонійно розвиненої особистості.

Висновки до розділу 1

Початкову літературну освіту школярі здобувають у початковій школі, у цей час вони отримують первинні навички літературного аналізу творів, зокрема й віршованих, учяться розбиратися в символізмі, помічати образні засоби та художні особливості, оцінювати жанрову специфіку творів.

У початкових класах вивчається чимало віршованих творів, але особливе місце серед них посідають ліричні вірші. Як свідчить практика, робота над ними не викликає складності в молодших школярів, що пояснюється насамперед специфікою лірики як роду художньої літератури.

Учні початкових класів мають уявлення про життєвий шлях улюблених письменників та вміють визначати тему їх творів. Фрагментарно вивчають твори відомих українських митців Тараса Шевченка, Лесі Українки, Павла Тичини, Андрія Малишка, Наталі Забіли, Грицька Бойко. Зображення цих творів дає можливість дитині краще розуміти ліричні твори, а вчителю – змогу актуалізувати та розширити знання дитини про поетів та їх твори. Таким чином, учні знайомляться з новими фактами про життя і творчість поетів.

Вивчення віршів на уроках літератури в початковій школі є ключовим для розвитку учнів, як у мовному, так і в емоційному аспектах. Поетичні твори розвивають мовні навички дітей, збагачуючи їхній словниковий запас і знайомлячи з різноманітними стилістичними прийомами. Ритмічність і рима полегшують запам'ятовування тексту, що позитивно впливає на розвиток пам'яті та уваги. Крім того, поезія стимулює дітей до самовираження та творчості, формуючи естетичний смак і здатність до уяви, що є важливими для їхньої самореалізації та особистісного зростання.

Окрім цього, вірші сприяють емоційному розвитку учнів, навчаючи їх співпереживанню та емпатії. Завдяки поезії діти краще розуміють різноманітність почуттів, вчаться розпізнавати та аналізувати настрій і сенс творів, що формує їхню емоційну грамотність. Моральні уроки та філософські роздуми у віршах розвивають критичне мислення, а інтерактивні методи

навчання, як-от інсценізація або створення ілюстрацій, роблять заняття цікавими та мотивуючими. Такий підхід дозволяє поєднувати розвиток мовних, когнітивних та соціальних навичок, що є основою для всебічного розвитку молодших школярів.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАЖДЕННЯ МЕТОДИКИ РОБОТИ НАД ВІРШОВАНИМИ ТВОРАМИ В НУШ

2.1. Аналіз передового педагогічного досвіду щодо роботи над віршованими творами в НУШ

Вивчення віршів у Новій українській школі позитивно впливає на розвиток учнів, сприяючи їхньому мовленнєвому та когнітивному зростанню. Поетичні твори допомагають розширити словниковий запас, покращити граматичні навички та розвинути чуття мови, що важливо для формування комунікативної компетентності. Окрім того, аналіз та інтерпретація віршів стимулюють критичне мислення та здатність до творчого самовираження, формуючи в учнів здатність мислити образно та асоціативно.

Поезія також має сильний емоційний вплив на школярів, розвиваючи їхню емоційну інтелігентність. Вірші, що передають глибокі почуття та настрої, допомагають дітям краще розуміти власні емоції та співпереживати іншим. Це сприяє розвитку емпатії та соціальних навичок, що є важливими для гармонійного особистісного зростання в умовах сучасної освіти.

Досвідчений педагог знає, як створити атмосферу, де поезія стає не лише навчальним матеріалом, але й джерелом натхнення та емоційного розвитку. Передовий педагогічний досвід щодо роботи над віршованими творами в НУШ базується на інноваційних підходах, які враховують сучасні потреби та особливості учнів. Тому ми вирішили дослідити передовий педагогічний досвід.

Так О. Красна, спеціаліст вищої категорії, учитель початкових класів закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №16 ВМР» на своєму уроці на тему: «Читання віршів про весну. Складання розповіді про зміни в природі, які відбулися навесні. «Річечка» Микола Вінграновський» за мету ставить: удосконалювати вміння учнів читати поетичні твори; вчити робити інтонаційну розмітку вірша; узагальнити поняття «веснянка»; учити дітей

бути спостережливими, уважними, розвивати словесну творчість учнів засобами художнього слова; розвивати допитливість, інтерес до навколишнього світу; збагачувати активний словник учнів; виховувати гуманні почуття, любов до природи. Авторка використовує різноманітні прийоми та методи для досягнення поставленої мети. Це і мовленнєва розминка, творча вправа «Доберіть близькі за значенням вирази до кожного з поданих», гра «Чи уважний ти читач?», загадки з теми, вправа ля розвитку навичок читання, робота над спільнокореневими словами, «Скарбничка слів і понять», вправа «Словесне малювання», робота в парах, а також заключне обговорення прочитаного та рефлексія. Ці всі вправи та завдання ефективно допомагають дітям ознайомитись з новими творами, а також навчитись працювати з ними не лише виразно прочитати вірші, а й проаналізувати їх зміст [39].

К. Чуйко пропонує нам матеріали до уроку на тему «Читання віршів про пригоди дітей: «Де букварик?», «Що разом?»». Де метою є: удосконалювати вміння читати правильно, виразно, усвідомлено й у відповідному темпі; формувати вміння читати за особами; розвивати вміння відповідати на запитання за змістом прочитаного, розповідати за малюнком та про спогади з власного життя, придумувати заголовки до вірша; формувати компетентності спілкування державною мовою, соціальну, громадянську компетентності; виховувати інтерес до навчання, читання дитячих книжок, прагнення удосконалювати навички читання, формувати почуття гумору. Для досягнення цієї мети авторка використовує такі завдання та вправи: «Встав пропущені слова», «Звуко-буквенний аналіз слів», «Асоціативний куш» [78].

Цю вправу, «Асоціативний куш», на своєму уроці позакласного читання у 2 класі на тему «Складання віршів» також використовує Н. Шевчук. Ще учителька активно використовує вправи на роботу в групах, наприклад, вправа «Дай відповідь на питання», де ставиться питання за темою, а діти, поділившись на групи, обговорюють його і пропонують ряд відповідей. Також

авторка пропонує такі завдання та вправи як: «Придумування рим та гра «Луна»», «Складання віршів» і вправи на рефлексію. Ці всі вправи та завдання допомагають в реалізації поставленої мети: систематизувати знання учнів про поезію, пояснити поняття рими, навчити основам створення рим, застосувати отримані знання для написання коротеньких віршів [81].

Н. Антонюк у своїй розробці уроку «Опрацювання віршів «Я навчився вже читати...», «Книжка»» ставить за мету розширити знання учнів про творчість українських поетів; удосконалювати навички свідомого виразного читання; розвивати зв'язне мовлення, фонематичний слух, образне мислення, вміння аналізувати, співставляти; виховувати любов до художнього слова і пропонує такі вправи: «Прочитай. Утвори слова», «Склади речення за малюнком та схемами», «Прочитай слова. Постав до них питання» також авторка пропонує два вірша для читання та аналізу [4].

С. Трофименко, пропонує методику «Мнемотехніки» для ефективного вивчення віршів на уроках читання в НУШ. Мнемотехніка – це спосіб покращення засвоєння нової інформації шляхом свідомого утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів і прийомів [75, с. 10]. Мнемотаблиці – це графічне зображення персонажів казки, явищ природи, віршів, певних дій шляхом виділення головних смислових ланок сюжету казки, оповідання, певної теми [68].

Ці вправи допомагають удосконалювати навички правильного, виразного та усвідомленого читання, що є важливою складовою мовленнєвої компетентності. Учні вчать не лише читати вірші, а й інтонаційно їх розмічати, працювати зі спільнокореневими словами та збагачувати свій активний словниковий запас. Вправи на словесну творчість, складання віршів і придумування рим сприяють розвитку креативного мислення, допомагають дітям навчитися виражати свої думки в художній формі. Ігрові завдання стимулюють уяву і творчі здібності учнів. Крім того, обговорення прочитаного, робота в парах і групах, а також складання речень за схемами

розвивають уміння аналізувати та інтерпретувати текст, співставляти інформацію і формують критичне мислення.

К. Крук на своєму уроці «Опрацювання віршів Н. Забіли «На зеленому лужку» і Л. Вознюк «Журиться журавлик дуже»» пропонує ряд вправ та ігор які допомагають закріпити звукове позначення букви «ж», вміння читати слова з вивченою буквою; виконувати звуко-буквенний аналіз. Також поповнюють словниковий запас учнів, розвивають увагу, мислення; виховують бережливе ставлення до тваринного світу, любов до природи. Це такі як: Гра «Хто в будиночку живе», Дидактична гра «Впіймай звук», «Читання слів з буквою Ж», «Читання ребусів» також вчитель проводить словникову роботу і вправи рефлексії [40].

Г. Остапенко в навчальному посібнику «Українська мова та читання» для 2 класу закладів загальної середньої освіти пропонує також ряд вправ для роботи над віршами. У першій частині авторка пропонує тему «Вірш і рима», де представлені вірші та завдання до них. Наприклад, вірш «Веселий дзвінок» О. Кротюк, де авторка пропонує дати відповіді на різноманітні запитання, що допоможуть дитині не лише зрозуміти про що вірш, а й зрозуміти себе і свої почуття та відношення до школи. Це такі питання як:

1. Чому ведмідь не хотів бути в лісі? Чим його привабила школа?
2. Уявіть ведмедика-учня у своєму класі. Розподіліть ролі: учитель/вчителька, діти, ведмідь. Інсценізуйте можливу розмову. Що зацікавило б ведмедика? Які правила варто йому пояснити,
3. Яку назву має твір Оксани Кротюк? Запропонуй свої варіанти.
4. Доведи, що «Веселий дзвінок» – вірш. Підкресли олівцями одного кольору слова, що римуються.
5. Прочитай слова та знайди рими. Запиши їх парами [50].

Ці завдання та питання допомагають розвивати в дитині кілька важливих навичок і здібностей. Питання на зразок «Чому ведмідь не хотів бути в лісі?» і «Чим його привабила школа?» стимулюють критичне мислення та уяву, спонукаючи дитину розмірковувати про мотивації персонажів і робити

висновки на основі прочитаного. Завдання, пов'язані з інсценізацією розмови з ведмедиком, розвивають соціальні навички, такі як співпраця, вміння вести діалог, а також емпатію, оскільки дитина має подумати, як би почувався ведмідь у новій ситуації. Завдання, які вимагають знайти рими чи підкреслити їх у тексті, розвивають літературні та мовленнєві навички, зокрема розуміння римування та структури віршів. Це допомагає дитині покращити увагу до деталей та посилює здатність до зв'язного висловлення думок.

У другій частині авторка також виділяє розділ для роботи над віршами і називає його «Вірш чи пісня?» де розглядається вірш Н. Забіли завдання до якого більше інтерактивні. Наприклад, представлений QR-код, який діти можуть відсканувати і подивитись відео або також послухати пісню. Окрім цих завдань, авторка також пропонує дітям питання для розмірковувань і вправи для більш глибокого розуміння вірша:

1. Який настрій у тебе викликав вірш? Чому? Як ти уявив / уявила собі дітей, бабусю, їхню господу,
2. Чим відрізняється пісня від вірша? На що ти більше звертав/звертала увагу - на слова чи на музику? Чому?

Також пропонуються вправи саме для роботи після перегляду кліпу за QR-кодом.

1. Чим кліп відрізняється від аудіозапису пісні? Що більше привертає увагу — слова, музика чи зображення?
2. Подивися відео без звуку й спробуй розповісти, що відбувається, своїми словами. Чи схожа твоя розповідь на вірш Наталі Забіли? Чому?
3. Запиши перші два рядки пісні.

І також присутнє завдання на роботу з ребусами, що допомагає дітям мислити логічно [51].

Робота з віршами, особливо через інтерактивні елементи, такі як QR-коди, стимулює аудіовізуальне сприйняття і розвиває критичне мислення. Завдяки завданням, де дитина має порівняти пісню і вірш, звернути увагу на різницю між аудіозаписом і відеокліпом, а також переказати відео власними

словами, формується здатність до аналізу й синтезу інформації, покращується увага до деталей і розширюються уявлення про мультимедійний контент.

Запропоновані питання допомагають дітям розвивати емоційний інтелект і рефлексію. Дитина вчиться висловлювати свої відчуття та думки, аналізувати і пояснювати, чому вона звернула увагу на певні аспекти твору. Вправи на роботу з ребусами розвивають логічне мислення та креативність, адже діти повинні застосувати свої знання для розгадування прихованих значень. Таким чином, ці завдання не лише поглиблюють розуміння літературних творів, але й сприяють всебічному розвитку дитини.

У третій частині авторка дає розділ на тему «Вірші про сніг», де пропонуються декілька віршів, а також завдання для їх опрацювання. Наприклад: «Знайди синоніми та випиши їх», «Поміркуй», а також авторка дає ряд питань для роздумів [52].

У четвертій частині авторка пропонує роботу над таким видом як заклички. Пропонується вірш-жарт Оксани Луцевської і питання для розмірковування над ним. Наприклад:

1. Чим цей вірш схожий на народну закличку? Які заклички ти знаєш.
2. Які слова у вірші допомагають почути шум снігопаду? Запиши слова з вірша з буквою щ. Склади звукові схеми цих слів.

Тобто вправи не тільки на розуміння вірша, а й на правильне написання слів з буквою щ і складання схем цих слів [53].

У п'ятій частині наголос йде на вивчення білого віршу. Авторка дає цикл віршів і завдання до них, а також розкриває саме поняття «білий вірш» та «цикл віршів», але, звісно, надає вправи щоб діти могли зрозуміти ці поняття. Наприклад розглядаються такі питання: 1. Які художні образи у цих віршах торкаються твоєї душі? Чи дивує тебе краса сніжинок узимку? А росинок улітку? Чи радує спів пташок навесні?

2. Придумайте власні художні образи, присвячені природі або різним порам року. Запишіть їх. Використайте слова з підказки.

Також автор пропонує мнемотаблицю до вірша і завдання до неї:

1. До якого вірша ця схема-підказка? Спробуй відтворити його з пам'яті.
2. Намалюй схему до вірша, який тобі сподобався. Вивчи його напам'ять [54].

Робота з художніми образами у віршах сприяє розвитку уяви, емоційного інтелекту та здатності до образного мислення. Діти вчаться відчувати красу природи через поетичні образи, що сприяє формуванню естетичної чутливості і здатності бачити прекрасне в повсякденному житті. Крім того, запрошення до створення власних художніх образів активізує творчі здібності, допомагає розвинути вміння висловлювати свої думки через поетичні форми.

Використання мнемотаблиць та завдань на відтворення віршів з пам'яті розвиває пам'ять, увагу до деталей і структуроване мислення. Створення власних схем до віршів дозволяє дітям краще зрозуміти і запам'ятати поетичні твори, а також розвиває навички візуалізації та аналізу. Ці завдання не лише допомагають дітям оволодіти новими літературними поняттями, але й заохочують їх до активного творчого процесу, що сприяє формуванню глибшого зв'язку з літературою та мистецтвом.

У шостій частині ми можемо бачити розділ з віршами про природу. Тут, як і в третій частині авторка дає дітям питання для розмірковування.

Наприклад: 1. Прочитай вірші про явища природи. Який настрої вони викликають?

2. Який вірш сподобався тобі найбільше? Які образи, тобі запам'яталися? Підкресли у віршах слова, ужиті в переносному значенні.

3. Вибери будь-яке речення з одного з віршів, запам'ятай його та продиктуй своєму напарникові/напарниці. Перевірте, чи в записі немає помилок [55].

Отже, навчальний посібник «Українська мова та читання» для 2 класу 2024 року складається з шести частин, які тісно переплітаються між собою, створюючи цілісну систему розвитку мовленнєвих, літературних та творчих здібностей у дітей. Усі частини спрямовані на поступове оволодіння учнями

ключовими мовними та літературними поняттями окремо у роботі з віршами починаючи від базових до більш складних, таких як аналіз білого вірша, порівняння різних літературних жанрів та інтерактивне сприйняття тексту через сучасні технології. Кожна частина доповнює попередню, послідовно розширюючи та поглиблюючи знання учнів.

Виконуючи завдання з різних частин, діти розвивають різнобічні навички: логічне мислення, пам'ять, здатність до творчого висловлення думок та рефлексії, а також емоційний інтелект. Ці завдання спрямовані не лише на освоєння граматики та літератури, але й на формування любові до читання, розуміння краси мови, вміння аналізувати й творити. Таким чином, посібник готує учнів до свідомого, осмисленого сприйняття та використання рідної мови, стимулюючи їх інтелектуальний та естетичний розвиток.

Дуже актуальні і сучасні завдання для опрацювання вірша пропонують О. Іщенко та А. Іщенко у своєму підручнику «Українська мова та читання».

Автори пропонують вірш Юліана Тувіма «Паротяг» і завдання до нього записати виконання вірша (цього та інших) у супроводі звукових ефектів і створити подкаст. Також автори дають визначення поняттю «Подкаст» для кращого розуміння дітьми завдання. Також пропонують невеликі підказки:

1. Поділіть між собою рядки. Домовтеся, як читати: коли пришвидшуватися, а коли уповільнюватися; де тихіше, а де гучніше.

2. Об'єднайтеся ще з одною парою. Подумайте, якими звуками можна супроводжувати читання вірша (тупати ногами, гудіти, шипіти тощо) [27].

Такі завдання спрямовані на сучасний підхід до вивчення віршів, поєднуючи традиційне читання з новими технологіями та креативними завданнями. Допомагає дітям глибше зрозуміти і відчувати ритм та інтонацію поезії, що сприяє розвитку мовленнєвих навичок та творчого мислення. Використання звукових ефектів під час читання дозволяє дітям експериментувати зі звучанням вірша, що допомагає їм краще усвідомити, як інтонація та звук впливають на сприйняття тексту. Це завдання також сприяє

розвитку співпраці та комунікативних навичок, адже діти мають домовлятися між собою про роботу над віршем. Включення елементів звукового супроводу розвиває вміння поєднувати різні форми мистецтва (літературу і музику), що стимулює творчість та підвищує інтерес до вивчення поезії. Таким чином, цей підхід не лише допомагає дітям краще засвоїти матеріал, але й робить процес навчання більш захоплюючим та інтерактивним.

Робота над вивченням вірша у цьому підручнику викликає особливий інтерес завдяки використанню ефективної вправи, яка значно полегшує процес запам'ятовування. Наприклад, під час роботи з віршем «Чапля і крапля», дітям пропонується спочатку прочитати його повністю кілька разів. Потім деякі слова поступово закриваються «крапельками», і учні повинні пригадати, які саме слова були на цих місцях. Далі, під час повторного читання, закриваються вже всі слова, залишаючи лише сполучники, і діти намагаються відтворити вірш напам'ять. Такий підхід дозволяє з легкістю вивчити текст, розвиваючи пам'ять і зосередженість у дітей [27, с. 46].

О. Савченко у своєму посібнику «Методика читання у початкових класах» пропонує поєднувати вивчення вірша з музичними творами або з творами мистецтва. Наприклад урок на тему: «Краса і Щедрість осінніх дарунків у поетичному слові і фарбах художника». Авторка пропонує побудувати таким чином, що діти спочатку розглядають репродукцію картини Катерини Білок «Богданівські яблука», де на синювато-бузковій хустці світяться красою ніжно-рожеві яблука. Потім читають вірш Андрія Малишка «Яблука», у якому поет захоплено описує яблука «повні просині, повні сонця, немов на святі...», звертають увагу на те, як сказано у вірші про їх колір, форму, смак, з чим вони порівнюються. Наступним етапом уроку є порівняння змісту вірша і образів картини: що об'єднує ці твори? Чим вони доповнюють один одного? Як передано почуття і ставлення митців до краси і щедрості природи? Чим відрізняються ці твори? [59]

Така робота допомагає дітям розвивати вміння аналізувати літературні твори, сприймати їх багатогранно, а також усвідомлювати зв'язок між різними

видами мистецтва. Це завдання стимулює естетичне мислення та поглиблює емоційне сприйняття, адже діти вчаться відчувати красу природи не лише через слова, а й через зображення, порівнюючи та інтегруючи ці враження.

Такі вправи розвивають у дітей здатність до асоціативного мислення, допомагають розширити словниковий запас та формують креативне бачення світу. Завдяки порівнянню змісту вірша з образами на картині, учні вчаться знаходити спільне та відмінне між різними видами мистецтва, що сприяє глибшому розумінню літературних творів та вихованню любові до мистецтва в цілому.

Автори посібника «Як вивчити вірші, тексти, табличку множення» Г. Чепурний, Ю. Палійчук С. Ковальова наводять різноманітні вправи та методи роботи з віршами і окремо їх вивчення.

Так автори пропонують підрозділи в яких розкривають ту чи іншу вправу або методику. 1. Так у розділі «За допомогою уяви» пропонується метод який автори описують як найбільш простий і використовується дітьми самостійно та підсвідомо. Наголошують, що набагато легше запам'ятати те, що бачимо, уявляємо, ніж те, що завчаємо механічно. Тому, вивчаючи вірш за допомогою цього методу, потрібно лише уявити всі події, що відбуваються у вірші, з точки зору діючої особи, використовуючи предмети, що знаходяться навколо людини як підказку. Наприклад:

Гра «Римований мультик».

При вивченні вірша дітям пропонується заплющити очі та уявити, що вони знаходяться у дитячому садочку, а в кутку кімнати стоїть акваріум. Вони дивляться на нього і уявляють, як рибки миготять туди – сюди. І здається, що рибки на всіх поглядають, як скрізь шибку, із води. Можна очі не заплющувати, а використовувати підказки: шафа, як акваріум, книги, як рибки. Цей метод засвоюють дуже швидко діти, у яких добре розвинута уява і немає психологічного протесту. І навпаки дітям із математичним мисленням цей метод може здаватися важким і незручним. Згаданий метод краще використовувати для невеликих легкоримованих віршів з яскравими образами.

2. У підрозділі « За допомогою кінестетичної пам'яті» автори пропонують запам'ятовувати вірші за допомогою методу «Кінестетична пам'ять». Це – пам'ять на відчуття та рухи. Дітям, в яких розвинутий цей вид пам'яті, краще не тільки уявляти події, що відбуваються у віршику, а й самим відтворювати ці дії.

3. Також автори пропонують метод «Абревіатури». Метод логічних скорочень – це метод зручного скорочення слів, який є елементом скорочитання. Слово скорочується таким чином, щоб за деякими його буквами можна було здогадатися про його значення. Цей метод краще застосовувати для вивчення правил, тематичних визначень тощо. Він найбільш підходить дітям, в яких погано розвинена уява. Творчий процес відбувається тоді, коли діти починають здогадуватися про зміст слова по скороченому запису цього слова, записуючи його в пам'яті на рефлекторному рівні.

4. Метод «Пікторгам».

Піктограми – найперше письмо в світі, у якому замість слів використовувались малюнки. Але не до кожного слова можна одразу намалювати піктограми, цьому теж потрібно вчитися.

Етапи: 1. Вчимось малювати прості слова (іменники).

2. Малюємо прикметники, дієслова та інші частини мови.

3. Вчимось малювати піктограми до важких словосполучень.

4. Малюємо вірші.

Автори наголошують: «Особливу увагу в нашому центрі Школа «Ейдетики» ми приділяємо малюванню важких піктограм, тому що намалювати слово «сум» кожний буде по-своєму. В однієї людини це слово асоціюється з сльозами, в іншої – зі старістю, з втратами близьких людей. А у дітей це може бути і двійка, втрата іграшки і т.п. Тому один урок в нашому центрі виділяється цілком цій темі». Автори також додають малюнки як приклад малювання за цим методом. Метод піктограм, широко рекомендований у багатьох підручниках для вивчення віршів у початковій школі, дійсно знаходить відгук у дітей. Малюючи, вони із задоволенням

перетворюють вірші на цікаві зображення, що сприяє розвитку їхніх творчих здібностей. Однак, важливо звернути увагу на певні недоліки цього методу. Інколи дітям важко запам'ятати точне звучання відтвореного образу, або ж малюнок, який виник у їхній уяві, може мати інше значення, ніж те, що відповідає потрібному слову. Це може створювати певні труднощі у засвоєнні вірша. Автори також пропонують взаємопов'язані методики, такі як «Опорно-буквені піктограми» та «Комбінований метод», серед інших. Ці підходи допоможуть дітям легко запам'ятовувати вірші та робити процес вивчення приємним і емоційно насиченим [76.]

Отже, аналіз передового досвіду педагогів і педагогів-методистів дозволив глибше зрозуміти ефективні підходи до роботи з віршованими творами в НУШ. Використання сучасних методик, таких як поєднання поезії з музикою і мистецтвом, створення подкастів, робота з піктограмами та опорно-буквеними схемами, відкриває нові можливості для розвитку творчих здібностей та критичного мислення у дітей. Ці підходи не лише полегшують запам'ятовування віршів, але й роблять процес навчання захопливим та інтерактивним, сприяючи всебічному розвитку учнів.

Завдяки застосуванню різних методик, діти вчаться аналізувати літературні твори, розвивають естетичний смак, креативне мислення і здатність до асоціацій. Вправи, які передбачають інтеграцію поезії з іншими видами мистецтва, допомагають дітям краще усвідомити зміст віршів, розширюють їхній кругозір та формують любов до літератури. Це особливо важливо в умовах сучасної освіти, де вміння мислити креативно та міждисциплінарно стає необхідною навичкою.

Загалом, передові методики, що використовуються в НУШ, роблять процес вивчення поезії не лише ефективним, але й емоційно збагачуючим. Вони сприяють створенню позитивної атмосфери на уроках, де діти вчаться з радістю і цікавістю, що є ключовим фактором у їхньому успішному навчанні та розвитку.

2.2. Система вправ і завдань для роботи з віршованими творами в НУШ

Віршовані твори є важливою складовою навчального процесу в НУШ, адже вони не лише розвивають мовленнєві навички, а й формують у дітей естетичне сприйняття, розширюють світогляд та стимулюють творче мислення. Для того щоб зробити вивчення віршів цікавим і захоплюючим, необхідно застосовувати інтерактивні методи навчання, зокрема різноманітні ігри. Саме через гру діти легше засвоюють матеріал, адже вони природним чином сприймають навчання як частину своєї ігрової діяльності.

Застосування ігор у навчанні допомагає створити позитивну атмосферу на уроках, що є важливим фактором у розвитку мотивації до навчання. Ігри з віршованими творами стимулюють дітей до активної участі в навчальному процесі, розвивають їхню увагу, пам'ять та мовленнєві навички. Вони допомагають учням краще зрозуміти структуру вірша, відчувати його ритм, розпізнати рими та інші поетичні прийоми.

Учителям важливо не лише правильно обирати ігри, але й адаптувати їх до рівня та інтересів дітей. Використання таких вправ дозволяє варіювати методи роботи, зберігаючи інтерес учнів протягом усього уроку. Ігри можуть бути інтегровані на різних етапах навчання: від першого знайомства з віршом до його глибокого аналізу та запам'ятовування. Таким чином, ігрові методи стають ефективним інструментом у руках педагога, який допомагає не лише засвоїти навчальний матеріал, але й виховати любов до поезії та мистецтва. Ми пропонуємо систему вправ і завдань, яка допоможе вчителям більш ефективно працювати з учнями під час вивчення віршів.

Назва: «Знайди риму»

Мета: Розвинути вміння дітей знаходити рими, розширити словниковий запас і поглибити розуміння структури вірша.

Хід гри: Учитель читає вірш або його уривок, зупиняючись на словах, що римуються. Діти повинні знайти слова, які римуються з прочитаними.

Наприклад, учитель читає рядок «Сонце світить яскраво, гріє землю ласкаво», а діти підбирають риму до слова «яскраво» — «ласкаво».

Гра «Знайди риму» розвиває у дітей мовленнєву компетентність, зокрема вміння розпізнавати й утворювати рими. Це сприяє збагаченню словникового запасу, оскільки діти вчаться підбирати слова за звучанням і значенням. Крім того, гра допомагає розвивати фонематичний слух, що є важливим для подальшого навчання читання й письма.

Гра також поглиблює розуміння структури віршів, оскільки діти помічають взаємозв'язки між ритмом і римою в поетичному тексті. Це допомагає їм легше запам'ятовувати вірші та підвищує загальну зацікавленість літературою.

Також пропонуємо гру «Вірш-пазл» її метою є сприяти розвитку логічного мислення, уваги та вміння працювати в команді.

Хід гри: Вірш розрізають на окремі рядки або куплети, які перемішують. Діти, працюючи в групах, повинні зібрати вірш у правильному порядку.

Гра «Вірш-пазл» розвиває логічне мислення та увагу дітей, адже вони повинні аналізувати зміст і структуру вірша, щоб скласти його в правильному порядку. Це також стимулює навички розуміння тексту, оскільки діти вчаться помічати логічні зв'язки між рядками й куплетами. Окрім того, гра сприяє розвитку вміння працювати в команді. Під час обговорення і пошуку правильного порядку рядків діти взаємодіють, висловлюють свої думки та прислухаються до ідей інших, що розвиває навички спілкування та співпраці.

Гра «Жива картина» допомагає дітям краще розуміти зміст вірша, розвивати уяву та виразність.

Хід гри: Діти читають вірш і обирають найяскравіші образи. Потім вони повинні створити «живу картину» — групову сцену, що ілюструє зміст вірша. Один учень може бути ведучим і пояснювати, що саме відбувається в їхній картині.

Така гра стимулює розвиток уяви, оскільки діти створюють власне бачення сцен і героїв вірша, намагаючись передати його зміст через виразні

пози й рухи. Крім того, гра розвиває навички виразності та співпраці, оскільки учасники повинні працювати разом, щоб зобразити сюжет і пояснити його іншим. Ведучий учень отримує можливість розвивати комунікативні вміння, пояснюючи «живу картину» та її зв'язок із віршем, що також сприяє загальному розвитку мовлення.

Ще одна гра, що розвиває увагу до деталей є «Вірш-детектив». Її метою є розвивати аналітичне мислення, увагу до деталей та інтерпретаційні навички.

Хід гри: Учитель читає уривок з вірша, а потім задає дітям питання, що вимагають уважного аналізу тексту. Наприклад: «Що міг би означати цей образ?», «Чому герой так відчував?» або «Який настрій передає цей рядок?».

Гра «Вірш-детектив» сприяє розвитку аналітичного мислення та уваги до деталей, адже діти мають не лише сприйняти вірш, але й глибше його проаналізувати. Відповідаючи на питання, діти вчаться розшифровувати образи, інтерпретувати почуття та настрої героїв, що розвиває їхню здатність критично осмислювати художній текст.

Розвивати навички римування, уяву та командну роботу допоможе гра «Римований ланцюжок».

Хід гри: Учитель починає з одного рядка вірша. Кожен наступний учень додає свій рядок, який римується з попереднім, продовжуючи «ланцюжок» до кінця вірша або вигадуючи нові рядки.

Гра «Римований ланцюжок» розвиває навички римування, оскільки діти мають підбирати слова, що римуються з попереднім рядком. Це стимулює їхню мовну креативність і уяву. Також гра сприяє командній роботі, оскільки кожен рядок залежить від дій попередніх учасників. Діти вчаться співпрацювати, підтримуючи логічний і римований зв'язок між рядками, що формує відчуття спільної відповідальності за результат.

«Вірш із пропусками» це гра яка, не тільки допоможе розвивати уяву, а й покращити пам'ять, уважність і розуміння структури вірша.

Хід гри: Учитель зачитує вірш, але деякі слова пропускає. Діти повинні заповнити пропуски, згадуючи або підбираючи слова, які підходять за змістом і ритмом.

Гра «Вірш із пропусками» розвиває пам'ять і уважність, оскільки діти мають згадати або підібрати пропущені слова. Це допомагає їм краще запам'ятовувати текст і фокусувати увагу на деталях, що сприяє тренуванню концентрації. Крім того, гра покращує розуміння структури вірша, адже діти підбирають слова, враховуючи ритм, риму й зміст. Такий процес розвиває чуття до поетичних форм, а також вчить мислити в межах поетичних правил, зберігаючи логічний і стилістичний зв'язок між рядками.

Гра «Переказ вірша» розвиває навички усного мовлення, творчої інтерпретації та розуміння тексту.

Хід гри: Після прочитання вірша діти переказують його своїми словами. Важливо, щоб переказ передавав головну ідею та настрій оригіналу. Учитель може допомогти учням, задаючи навідні питання.

Діти вчаться висловлювати свої думки, переказуючи зміст вірша своїми словами, що допомагає їм краще структурувати мовлення та формулювати ідеї. Крім того, гра розвиває глибше розуміння тексту. Переказуючи, діти повинні не лише відтворити зміст, але й передати настрій і головну ідею вірша. Це вимагає осмислення прочитаного.

Заохотити дітей до активного читання та роботи з текстом, розвивати пам'ять і уяву допоможе гра «Віршована лотерея».

Хід гри: Учитель готує картки з уривками віршів, які складає в капелюх або коробку. Діти витягують картку та читають уривок. Потім вони повинні або продовжити вірш, або вигадати свою інтерпретацію, використовуючи уяву та творчість.

Гра «Віршована лотерея» стимулює активне читання та роботу з текстом, оскільки діти взаємодіють із уривками віршів, намагаючись продовжити їх або вигадати власну інтерпретацію. Це допомагає розвивати уяву та творчі здібності, адже діти можуть самостійно додумувати розвиток

сюжету чи ідеї вірша. Гра також покращує пам'ять, оскільки вимагає згадувати або придумувати вірші на основі витягнутих карток. Такий підхід заохочує дітей до активної участі у процесі, розвиваючи їхню здатність працювати з римою, ритмом та змістом.

Використання ігор у процесі вивчення віршованих творів у початковій школі є надзвичайно ефективним методом, який допомагає дітям розвивати різноманітні навички та робить навчання цікавим і захоплюючим. Застосування таких ігор, як «Знайди риму», «Вірш-пазл» або «Жива картина», дозволяє учням не лише краще засвоїти зміст вірша, але й активно залучатися до навчального процесу, розвиваючи креативність, логічне мислення, уяву та вміння працювати в команді. Ці ігри створюють умови для емоційного включення дітей у процес навчання, що сприяє формуванню позитивного ставлення до літератури та поезії.

Ігри також можуть бути використані вчителями для різних етапів уроку, від першого знайомства з текстом до його глибокого аналізу та запам'ятовування. Наприклад, вправи «Вірш-детектив» та «Римована ланцюжок» допомагають розвинути аналітичні здібності дітей і їхню здатність працювати з текстом на більш глибокому рівні. Ці методи сприяють не лише розвитку мовленнєвих навичок, але й формуванню критичного мислення та здатності до інтерпретації текстів, що є важливими складовими в освітньому процесі.

Загалом, запропоновані ігри допомагають вчителям урізноманітнити навчальний процес і зробити його більш адаптованим до потреб і можливостей кожного учня. Вони є універсальними інструментами, які можуть бути використані для роботи з віршами різних рівнів складності, дозволяючи кожній дитині знайти свій шлях до розуміння і любові до поезії. Таким чином, ці ігри не лише сприяють ефективному засвоєнню матеріалу, але й роблять навчання живим, динамічним і емоційно насиченим.

Гра «Малюнок до вірша» допоможе розвивати творче мислення, розуміння тексту та здатність до візуалізації.

Хід гри: Діти читають вірш, а потім малюють ілюстрації до нього. Після цього учні можуть обговорювати свої малюнки, пояснювати, чому вони вибрали саме такі образи.

Така гра допомагає дітям глибше осмислювати зміст вірша, адже для створення ілюстрацій потрібно зрозуміти та інтерпретувати ключові моменти твору. Крім того, гра сприяє розвитку комунікативних навичок, оскільки після малювання учні обговорюють свої роботи та пояснюють, чому обрали саме такі образи. Це допомагає їм краще висловлювати свої думки та аргументувати власні творчі рішення.

Гра «Звукова доріжка» розвиває вміння сприймати поезію через аудіо-образи, що стимулює креативне мислення.

Хід гри: Діти читають вірш, а потім обирають звукові ефекти (музика, природні звуки, голосові ефекти), які найкраще підходять до різних частин вірша. Учитель або діти можуть записати виконання вірша зі звуковим супроводом.

Вибір звукових ефектів до різних частин вірша вчить дітей асоціювати текст із музикою чи природними звуками, поглиблюючи їхнє розуміння настрою, емоцій і атмосфери твору. Ця гра також заохочує до колективної творчості, особливо під час створення звукового супроводу чи запису вірша. Учні розвивають слухове сприйняття і знаходять нові способи виразити зміст вірша, роблячи поетичний текст більш живим та емоційно насиченим.

Також розвивати творче мислення допоможе вправа «Поетичний колаж».

Хід гри: Діти читають вірш і вибирають з нього ключові образи або емоції. Потім вони створюють колаж, використовуючи вирізки з журналів, кольоровий папір, тканини та інші матеріали. Після завершення роботи учні презентують свої колажі та пояснюють, як вони відображають зміст і настрої вірша.

«Поетичний колаж» сприяє розвитку творчого мислення та здатності інтерпретувати поетичні образи через візуальні засоби. Читаючи вірш, діти

вчать визначати ключові образи та емоції, що допомагає їм глибше осмислити зміст твору і знайти свій власний художній вираз. Створюючи колажі з різних матеріалів, учні активно працюють з ідеями, формуючи візуальні метафори. Під час презентацій вони розвивають комунікативні навички, пояснюючи, як їхні роботи відображають зміст і настрій вірша. Це сприяє обміну думками та інтерпретаціями, заохочуючи дітей бачити різноманітність творчого вираження.

Розвивати навички усного мовлення, творчої інтерпретації та артистизму допоможе «Поетична імпровізація».

Хід гри: Учитель обирає вірш, який учні добре знають. Діти об'єднуються в групи та готують короткі театральні імпровізації на основі цього вірша. Вони можуть додавати діалоги, рухи, міміку або навіть придумувати нові сюжетні лінії, що відображають ідеї та емоції, закладені в тексті.

Така гра розвиває навички усного мовлення та артистизму, дозволяючи дітям вільно інтерпретувати знайомий вірш. Об'єднавшись у групи, учні вчать працювати разом, обговорюючи ідеї та пропонуючи творчі рішення для своєї імпровізації. Це заохочує розвиток командної роботи та спільної творчості. Крім того, діти мають можливість поглибити своє розуміння тексту, додавши власні діалоги, рухи і міміку, що допомагає їм краще відчувати емоції і теми вірша. Така діяльність стимулює їхню уяву і впевненість у собі, адже вони експериментують із виразом своїх ідей та творчим потенціалом.

Вправа «Створення власного вірша» допомагає розвивати поетичні здібності, уяву та здатність до самовираження.

Хід гри: Після читання та обговорення вірша діти отримують завдання написати власний вірш на подібну тему або використовуючи задані слова та рими. Учитель може надати кілька ключових слів або фраз, які учні повинні включити у свої твори. Після цього учні можуть поділитися своїми віршами та обговорити їх у класі.

«Створення власного вірша» розвиває поетичні здібності та уяву дітей, заохочуючи їх до творчого самовираження. Після обговорення вже прочитаного вірша, учні мають можливість створити власний текст, використовуючи ключові слова або рими, що допомагає їм глибше осмислити теми і стилістичні прийоми. Обмін віршами в класі сприяє розвитку комунікативних навичок і впевненості в собі, адже учні вчаться презентувати свої роботи та давати зворотний зв'язок один одному. Це створює атмосферу підтримки та заохочення до творчості, стимулюючи дітей експериментувати зі словами та формами поезії.

«Віршова асоціація» розвиває асоціативне мислення та здатність до глибокого розуміння поетичних текстів.

Хід гри: Учитель читає вірш, а потім діти називають слова, фрази або образи, які викликали в них певні асоціації. Ці асоціації можуть стосуватися особистих спогадів, інших творів мистецтва, природних явищ тощо. Учитель може задавати питання, щоб допомогти учням поглибити їхні роздуми та зрозуміти, чому саме такі асоціації виникли.

Читаючи вірш, діти вчаться виявляти власні емоції та спогади, що виникають у відповідь на слова й образи. Це дозволяє їм з'єднати особистий досвід з літературою, що робить поезію більш близькою та зрозумілою. Обговорення асоціацій, що виникають у дітей, допомагає розширити їхнє сприйняття твору, адже учитель може задавати питання, які стимулюють глибше осмислення змісту. Це також сприяє розвитку критичного мислення, адже учні навчаються аргументувати свої думки та слухати інші точки зору, створюючи сприятливу атмосферу для обміну ідеями.

Ще одна вправа яка допоможе розвивати чутливість до ритму, рими та структури вірша, а також творчі здібності «Візуальний ритм».

Хід гри: Діти читають вірш, а потім намагаються «намалювати» його ритм і риму за допомогою різних графічних елементів. Вони можуть використовувати різні лінії, форми, кольори для передачі ритмічних і звукових

особливостей вірша. Після завершення діти обговорюють, як їхні малюнки відображають ритм та емоції вірша.

Гра «Візуальний ритм» розвиває чутливість до ритму, рими та структури вірша, а також стимулює творчі здібності дітей. Під час читання вірша учні вчать помічати його музичність, а потім перетворюють ці елементи на графічні вирази, використовуючи різні лінії, форми та кольори. Це допомагає їм візуалізувати абстрактні поетичні концепції, роблячи процес навчання більш інтерактивним і захоплюючим. Обговорення готових малюнків дозволяє дітям розмірковувати про зв'язок між візуальними елементами та емоціями вірша. Це створює простір для аналізу та спілкування, допомагаючи учням глибше зрозуміти, як форма і зміст переплітаються в поезії. Таким чином, гра не лише розвиває художні навички, але й сприяє формуванню критичного мислення.

Ігри є ефективними інструментами для роботи з віршованими творами, які спрямовані на розвиток творчих здібностей, глибшого розуміння поезії. Вони допомагають дітям поєднувати різні форми мистецтва, як живопис і музика, з літературою, що робить навчальний процес багатограним і цікавим. Обговорення малюнків у групі сприяє розвитку комунікативних навичок і вчить дітей висловлювати свої думки та аргументувати вибір образів.

У сучасній освітній практиці важливо інтегрувати новітні технології в навчальний процес, особливо коли йдеться про розвиток творчих і когнітивних навичок учнів. Використання сучасних технологій у роботі з віршами в НУШ відкриває нові горизонти для учнів, роблячи навчання більш динамічним і захоплюючим.

Сучасні технології допомагають перетворити традиційні методи навчання на інтерактивні ігри та завдання, які мотивують учнів до активної участі. Наприклад, створення подкастів або презентацій дозволяє дітям не тільки аналізувати і декламувати вірші, але й розвивати навички аудіального та візуального сприйняття, критичного мислення і публічного виступу.

Впровадження таких інноваційних підходів допомагає створити середовище, де учні можуть не лише краще зрозуміти і відчути вірші, але й навчитися використовувати сучасні інструменти для вираження своїх ідей. Це не тільки робить навчання більш привабливим, але й готує учнів до активного і творчого використання технологій у майбутньому. Тому ми пропонуємо декілька ігор для роботи з віршами в НУШ з використанням сучасних технологій:

«Поетичний відеоблог» це такий тип гри який допоможе розвивати навички усного мовлення, креативність і технологічну грамотність.

Хід гри: Учні створюють відеоблог, в якому читають або декламують вірш. Вони можуть використовувати різні відеоредактори для додавання фонові музики, звукових ефектів або відео вставок, що ілюструють тематику вірша. Після створення відео, учні переглядають і обговорюють роботи однокласників, оцінюючи креативність і точність передачі змісту вірша.

Учні вчаться не лише декламувати вірші, але й використовувати сучасні технології для створення візуально привабливого контенту. Включення фонові музики та звукових ефектів дозволяє їм експериментувати з емоційним сприйняттям тексту, що робить процес навчання більш динамічним і захоплюючим. Перегляд і обговорення відеоблогів однокласників допомагає дітям розвивати критичне мислення і навички оцінювання, адже вони аналізують, як креативні рішення впливають на сприйняття вірша. Це сприяє формуванню комунікативних навичок і взаємопідтримки в класі, а також надихає дітей далі досліджувати поезію у різних форматах.

«Інтерактивний віршовий кросворд» допоможе розвивати навички роботи з текстом, логічне мислення та розширювати словниковий запас.

Хід гри: Використовуючи онлайн-платформи для створення кросвордів (наприклад, Crossword Labs або Educandy), учитель створює інтерактивний кросворд, в якому підказки пов'язані з темами та словами з вірша. Діти розв'язують кросворд на планшетах або комп'ютерах, що допомагає їм глибше зануритися у зміст вірша та покращити знання нових слів.

Гра «Інтерактивний віршовий кросворд» розвиває навички роботи з текстом та логічне мислення, адже діти повинні уважно аналізувати вірш, щоб зрозуміти підказки та знайти правильні слова. Використання онлайн-платформ робить процес навчання цікавим і сучасним, заохочуючи учнів до активної участі. Крім того, гра сприяє розширенню словникового запасу, оскільки учні вивчають нові терміни та вирази, пов'язані з темами вірша. Це допомагає їм не лише засвоїти матеріал, але й розвивати навички критичного мислення, логіки оскільки їм потрібно знаходити логічні зв'язки між словами та образами в тексті.

Квест «Поетичний QR-квест» підвищить цікавість до поезії через інтерактивний досвід і технології.

Хід гри: Учитель розміщує QR-коди по класу або школі, або на сторінках зошита чи підручника. Кожен QR-код веде до певного уривка з вірша або завдання, що пов'язане з ним (наприклад, відео з прочитанням вірша, звуковий файл або питання для обговорення). Діти сканують QR-коди за допомогою своїх смартфонів або планшетів, виконують завдання і обговорюють результати з однокласниками.

Розміщуючи QR-коди учитель заохочує учнів активно досліджувати матеріал, що робить вивчення поезії більш динамічним і цікавим. Ця активність також сприяє розвитку комунікативних навичок, адже після виконання завдань учні обговорюють свої враження та результати з однокласниками.

Такий тип завдання як «Віршовий подкаст» допоможе розвивати навички аудіального сприйняття, інтерпретації тексту і технологічні навички.

Хід гри: Діти записують подкаст, де обговорюють або декламують вірш. Вони можуть використовувати спеціальні додатки для запису і редагування аудіо, додаючи коментарі, фонову музику або звукові ефекти. Подкасти можна прослухати разом у класі, що сприяє розвитку навичок слухання і аналізу поетичних текстів.

Гра «Віршовий подкаст» розвиває навички аудіального сприйняття та інтерпретації тексту, дозволяючи дітям зануритися в поезію через слуховий формат. Записуючи подкаст, учні не лише декламують вірш, але й аналізують його, формулюючи власні думки та коментарі, що поглиблює їхнє розуміння твору. Використання спеціальних додатків для запису та редагування аудіо розвиває технологічні навички, що важливо в сучасному навчальному процесі. Прослуховуючи подкасти у класі, діти вчаться слухати та аналізувати роботи однокласників, отримуючи можливість обговорити різні інтерпретації віршів і обмінятися ідеями, що сприяє розвитку критичного мислення і комунікативних навичок.

«Віршова презентація» така вправа допомагає розвивати навички публічного виступу, розуміння поетичних образів і використання технологій для створення презентацій.

Хід гри: Учні створюють презентацію на основі вірша, використовуючи інструменти для створення презентацій (наприклад, Google Slides або Microsoft PowerPoint). Вони додають слайди з текстом вірша, ілюстраціями, анімаціями і відео. Під час презентації учні пояснюють обрані елементи і як вони допомагають розкрити зміст вірша. Це сприяє розвитку критичного мислення і технічних навичок.

Створення презентації спонукатиме учнів пояснювати вибір ілюстрацій, анімацій та відео, що розвиває вміння аналізувати зміст твору і передавати його ідеї через візуальні засоби. Також діти розвиватимуть технічні навички, працюючи з інструментами для створення презентацій. Ця діяльність сприяє розвитку креативності, критичного мислення та вміння використовувати технології для вираження власних ідей.

Отже, можна зробити висновок, що ці вправи допомагають інтегрувати сучасні технології в навчальний процес, роблячи вивчення віршів більш цікавим і сучасним. Вони сприяють розвитку як технічних, так і творчих навичок учнів, а також поглиблюють їхнє розуміння поезії.

Розвиток пам'яті та запам'ятовування є одними з ключових аспектів навчання, які суттєво впливають на успіх у засвоєнні нової інформації. У молодшому шкільному віці особливо важливо формувати у дітей навички, які допоможуть їм ефективно працювати з текстами, зокрема з віршами. Поезія, завдяки своїй ритмічній і образній природі, є чудовим інструментом для розвитку пам'яті, оскільки активізує слухові та візуальні асоціації.

Запам'ятовування віршів не лише сприяє розвитку мовлення, але й формує емоційний зв'язок з текстом. Коли діти вчать вірші, вони вчаться відчувати ритм, інтонацію та емоції, закладені в словах, що робить процес навчання більш захопливим і змістовним. Оскільки кожна дитина має свої унікальні способи сприйняття інформації, важливо використовувати різноманітні методики, які враховують індивідуальні особливості навчання.

Отже, ми пропонуємо різноманітні методи для покращення пам'яті та вивчення віршів на пам'ять.

Однією з таких технік є «Мнемотехніка». Мнемотехніка — це система прийомів і методів, спрямованих на полегшення запам'ятовування інформації за допомогою асоціацій, образів та інших допоміжних засобів. Одним із ключових елементів мнемотехніки є створення асоціацій. Під час вивчення віршів учні можуть пов'язувати окремі рядки з образами або подіями, що вже добре знайомі. Наприклад, складний для розуміння поетичний образ може бути співвіднесений із якимось простим явищем, що асоціюється з певними емоціями або ситуаціями. Такий підхід допомагає школярам краще запам'ятати зміст твору і легше відтворити його під час декламації. Важливим аспектом мнемотехніки є візуалізація. Наприклад, при вивченні вірша про природу можна створювати візуальні схеми чи малюнки, які будуть відповідати ключовим образам твору — це активізує візуальну пам'ять і спрощує відтворення матеріалу. Окрім цього, мнемотехніка допомагає розвивати емоційний інтелект. Запам'ятовування віршів через асоціації з емоціями допомагає учням глибше відчути настрій твору, зрозуміти

внутрішній світ персонажів чи автора. Це особливо корисно у вивченні ліричних поезій, де емоційний фон є ключовим для розуміння змісту.

Наведемо приклад такого аналізу вірша (рис. 2.1). На малюнку зображено вірш П. Воронька «Кіт не знав».

Падав сніг на поріг,
Кіт зліпив собі пиріг.
Поки смажив, поки пік,
А пиріг водою стік.
Кіт не знав, що на пиріг
Треба тісто, а не сніг.

Рис. 2.1. Зображення вірша П. Воронька «Кіт не знав» у мнемотехніці.

Кожна картинка відповідає одному з речень вірша і за допомогою такої візуальної асоціації діти краще будуть запам'ятовувати вірш і більш заглиблено діти будуть сприймати і розуміти текст.

Таким чином, мнемотехніка є потужним інструментом у роботі з віршами. Вона не тільки полегшує запам'ятовування поетичних творів, але й

сприяє глибшому розумінню змісту, розвитку творчого мислення та емоційної виразності учнів. Завдяки мнемотехніці вірші стають для дітей не просто текстами для запам'ятовування, а живими образами, що допомагають формувати їхнє естетичне сприйняття і внутрішній світ.

Методика «Розкажи вірші руками»

З огляду на вікові особливості дітей, під час занять надається перевага різноманітним ігровим формам. Вірші, запропоновані автором, можуть бути використані як елементи гри на заняттях. Вчитель читає вірш, супроводжуючи його відповідними рухами, а діти повторюють як слова, так і рухи, слідуючи за ним.

Вірш «Допомагаю мамі»

Маму я свою люблю! (малюємо в повітрі серце)

Їй в усьому поможу:(долоньками вверх витягаємо руки вперед, не дуже розводячи в сторони)

Посуд з столу приберу, (рухами рук зображуємо, як прибираємо посуд з столу)

Прати їй допоможу, (рухами рук вниз, вверх зображуємо прання)

І підлогу я помию, (трішки зігнувшись, водимо руками вліво, вправо)

Квіточки усі поллю. (зображуємо що, в руках тримаємо лійку і поливаємо квіти)

Килим я пропилосошу (зображуємо, що в руках тримаємо пилосмок, і рухами вперед-назад зображуємо дію)

Ні смітинки не полишу.(вказівним пальчиком водимо із сторони в сторону)

Чашку чаю їй наллю,(зображуємо, як з чайничка наливаємо в чашечку чай)

Поцілую і обніму.(зображуємо повітряний поцілуй і, як обнімаю маму).

Методика «Розкажи вірші руками» допомагає дітям віку розвивати мовленнєві навички та моторну координацію через інтеграцію мовлення і руху. Повторюючи слова і виконуючи відповідні рухи, діти легше

запам'ятовують вірші, оскільки рухи підсилюють розуміння тексту і створюють асоціативні зв'язки. Це сприяє розвитку слухової та візуальної пам'яті, а також кращому засвоєнню матеріалу.

Також ця методика сприяє емоційному розвитку дитини. Рухи допомагають краще передати емоції, закладені у вірші, і сприяють більшому емоційному залученню у процес навчання. Взаємодія з вихователем та іншими дітьми створює позитивну атмосферу, що сприяє розвитку соціальних навичок.

Метод «Моторне запам'ятовування»

Після проведення підготовчої роботи, дитині дається установка на запам'ятовування тексту. Далі пропонується взяти велику товсту нитку і «змотати вірш у клубочок». Ритмічно, рядок за рядком, дитина намотує уявний текст на «котушку» в голові. Після цього пропонується повторити вірш, розмотуючи нитку назад, а потім знову «змотати» його. Наступний етап — ховання рук з уявним клубком за спину, де продовжується процес «намотування» без фізичного контакту з ниткою. Основна ідея полягає в тому, що дитині, яка краще сприймає інформацію через дотики і рухи, надається додаткова опора для запам'ятовування, закріплюючи текст за допомогою рухової активності. Це допомагає кінестетикам активніше залучатися до процесу навчання. Як варіант цієї методики, дитині можна запропонувати класти у блюдо кульки, кожна з яких символізує рядок вірша. Після завершення можна виймати кульки по черзі, повторюючи рядки тексту. Інші варіанти включають нанизування намистин або складання пірамідки, де кожен елемент представляє частину тексту, що полегшує запам'ятовування через рухові дії.

Ця методика навчить дітей кількох важливих навичок. Вона розвиває мовну пам'ять, оскільки діти ритмічно повторюють текст, поєднуючи його з рухами. Вона сприяє розвитку дрібної моторики, оскільки діти виконують точні рухи руками (наприклад, намотують нитку або складають предмети).

Методика допомагає дітям-кінестетикам легше фокусуватися і запам'ятовувати вірші або тексти через використання рухової активності.

Отже, ця методика є ефективним інструментом для дітей, які мають потребу в активній участі тіла під час навчання. Вона не лише полегшує запам'ятовування, але й робить процес навчання більш захопливим і доступним для різних типів учнів.

Метод сніжної грудки

Метод сніжної грудки — це поступовий спосіб запам'ятовування текстів, зокрема віршів, який нагадує процес формування снігової грудки: маленька грудка снігу, яка під час котіння зростає, захоплюючи новий сніг.

Метод починається з прочитання першого рядка вірша. Учень має уважно прослухати та зрозуміти його зміст. Після прочитання першого рядка, його слід повторити кілька разів, щоб закріпити в пам'яті. Це може включати проговорювання вголос або шепотом, що допомагає краще зафіксувати слова. Коли перший рядок запам'ятано, переходять до другого. Спочатку його повторюють, а потім зв'язують з першим рядком, створюючи невелику послідовність. Так, учень поступово запам'ятовує перші два рядки разом. Цей процес триває далі — до третього рядка, де повторюються вже три рядки разом, потім чотири, і так далі, поки не буде вивчено весь вірш. Учень продовжує повертатися до раніше вивчених рядків, підкріплюючи пам'ять. Після того, як весь вірш вивчено, учень може спробувати проговорити його в цілому, відтворюючи образи та ритм.

Такий метод дозволяє структурувати процес запам'ятовування, що особливо корисно для дітей, оскільки він не перевантажує пам'ять і надає відчуття прогресу. Завдяки поступовому підходу, зберігається мотивація, адже кожен новий рядок стає частиною вже вивченого, що підсилює впевненість. Метод допомагає закріпити образи і емоції, пов'язані з текстом, адже учень постійно повертається до раніше вивченого матеріалу. Таким чином, метод сніжної грудки є ефективним способом навчання, що полегшує процес запам'ятовування віршів через послідовність і повторення.

Методика вивчення віршів спираючись на уяву учнів

Ця методика активізує уяву дітей, адже запам'ятовування стає набагато легшим, коли воно базується на образах та емоціях, а не лише на механічному завчанні. Використовуючи цю методику, учні повинні уявити всі події, описані у вірші, через призму персонажів і ситуацій, що відбуваються в ньому. Для цього можна скористатися предметами навколо, які слугуватимуть підказками для створення образів.

Особливо ефективним буде театралізоване виконання вірша, що надає можливість учням зануритися у зміст твору. Один з цікавих способів, який можна застосувати індивідуально або в групі, полягає в наступному: діти заплющують очі та уявляють усе, що чують. Спочатку читається перший рядок вірша, і вчитель може запитати, які образи виникають у їхній уяві, які емоції вони відчують.

Після цього переходять до наступного рядка, повторюючи процес. Кожен рядок слід читати вголос, даючи учням можливість створити свої візуальні асоціації. Наприкінці, дітям пропонується переказати вірш своїми словами, згадуючи образи, які вони уявили. Після цього вчитель читає вірш у цілому, акцентуючи увагу на ритмі, римах і паузах. Завершальним етапом є розповідь всього вірша, що значно спростить процес запам'ятовування, адже учні вже мають чітке уявлення про його зміст. Розпочинати впровадження такої техніки вивчення віршів варто з невеликих за обсягом творів.

Тече річка
невеличка.
Коло річки –
печеричка.
Дрібен дощик
впав на річку
і сполохав
печеричку.

Поступово обсяг вірша повинен збільшуватися, відповідно до розширення зони найближчого розвитку дитини.

Випав сніг

Вдягнувшись тепліше,
Морозяним ранком
Мариночка вийшла
І стала на ганку.
— Як гарно навколо!
Все вкрилось кругом
Пухнастим та чистим
Блискучим сніжком.

У білому вбранні

Зелені ялини.

Під сніг, як під ковдру,
Сховались рослини,
Щоб їх не дістали
Морози страшні,
Щоб взимку заснути
Й ожить навесні.

Ставаймо на лижі,

Сідаймо в санчата,

Берімо коньки,

Щоб стрілою помчати!

Хай щоки щипає

Мороз жартома!

Хороша погода!

Весела зима!

При вивченні вірша дітям пропонуємо заплющити очі та уявити, що вони є тією дівчинкою Маринкою, яка зимовим ранком вийшла на ганок і побачила зимову красу. Як вкрившись білим снігом, стоять ялинки, а під снігову ковдру заховалися від морозу рослини. Як діти радіють усім зимовим розвагам, катаючись на санчатах, лижах, ковзанах. А їхнє обличчя щипає люблячи мороз.

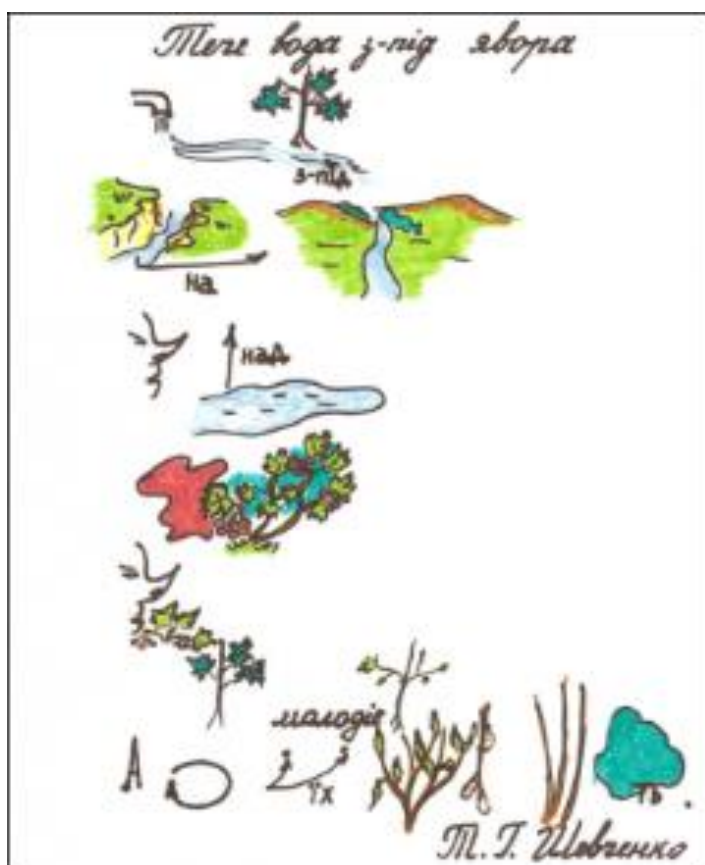
Ця методика навчає дітей активно використовувати уяву для сприйняття та запам'ятовування віршів, що сприяє розвитку їхньої креативності та асоціативного мислення. Уявляючи образи, описані у тексті, учні створюють емоційні зв'язки з віршем, що допомагає їм краще розуміти зміст і структуру твору.

Крім того, вправа розвиває навички усного мовлення, адже діти вчаться переказувати почуте, формулювати свої думки і ділитися емоціями. Це покращує їхню комунікацію та впевненість у собі, створюючи основу для подальшого вивчення літератури та мистецтва слова.

Вивчення віршів за допомогою піктограм

Цей метод на сучасному етапі часто використовується у Букварі для позначення слів з літерами, яких діти ще не вивчали. Такі слова замінюються малюнками. Тобто, деякі слова можна прочитати, а деякі – вгадати за зображенням.

Проте, піктограми будуть корисними не лише для заміщення окремих слів, але й для запам'ятовування цілого вірша. Для цього вихователь читає вірш, далі кожен учень індивідуально, або хтось один для усіх на дошці «замальовує» кожне слово вірша за допомогою піктограми. Далі учні декілька разів слухають вірш спираючись на схему-опору, що сприяє швидшому його запам'ятовуванню.

Наприклад, давайте спробуємо «намалювати» вірш Т. Г. Шевченка «Тече вода з-під явора». Таким чином, коли дитина буде згадувати послідовність яскравих зображень, в її пам'яті будуть спливати рядки із вірша.

Цей метод навчає дітей асоціювати слова з візуальними образами, що значно полегшує процес запам'ятовування віршів. Використовуючи піктограми, учні розвивають свої навички візуального сприйняття, що допомагає створити міцніші зв'язки між змістом вірша та його словесним вираженням.

Крім того, цей метод стимулює креативність дітей, адже вони можуть самостійно малювати піктограми для різних слів. Це не лише активізує їхню уяву, але й заохочує до самостійного мислення та творчого підходу до навчання, що вкрай важливо в сучасному освітньому процесі.

Метод логічних скорочень (Метод абрєвіатури)

Метод логічних скорочень – це метод зручного скорочення слів, який є елементом швидкочитання. У його основі лежить скорочення слів таким чином, щоб за деякими його буквами можна було здогадатися про його

значення. Цей метод краще застосовувати для вивчення правил, тематичних визначень тощо. Він найбільш підходить школярам, в яких погано розвинена уява. Творчий процес відбувається тоді, коли діти починають здогадуватися про зміст слова по скороченому запису цього слова, записуючи його в пам'яті на рефлексорному рівні. Наприклад:

У рябого кошеняти,
Завелися грошенята.
Скік мале у магазин
Тай купило апельсин.
Розкусило, – там водиця.
Апельсин цей не годиться!

І побігло в магазин:
«Дайте з салом апельсин.»

У ряб. к – ти
Зав-ся гр – та
Ск. м. у маг-н
Та й куп. ап-н.
Роз-ло, там в-ця,
Ап-н цей не год-ся!

І п-ло в маг-н:
«Д-те з с-м ап-н.»

Ця вправа навчає дітей активно аналізувати слова, що допомагає їм розвивати логічне мислення та креативність. Завдяки використанню скорочень, учні навчаються швидко сприймати інформацію та знаходити зв'язки між словами, що робить процес запам'ятовування більш інтерактивним і цікавим. Крім того, метод логічних скорочень допомагає учням краще усвідомлювати структуру мови, адже вони вчаться розпізнавати важливі складові слів.

Також важливими для роботи над віршами є артикуляційна гімнастика та вправи на дихання, адже вони сприяють розвитку мовленнєвих навичок, чіткій вимові та емоційній виразності, що є ключовими для повноцінного розуміння і декламування поетичних текстів. Наведемо приклади декількох вправ:

Артикуляційна гімнастика

Вправи:

1. «Лопаточка». Широкий язик висунути, розслабити, покласти на нижню губу. Слідкувати, щоб язик не тремтів. Утримувати 10–15 с.

2. «Неслухняний язичок». Широкий язик покласти на нижню губу та промовляти «пяпя–пя», неначе похлопувати свій «неслухняний язичок» верхньою губою.

3. «Трубочка». Язичок згорнути (схожий на порожню трубку), губи округлити навколо язика, вони допомагають утримувати важку позу.

4. «Жало». Рот відкрити, гострий язик висунути з рота (по можливості далі).

5. «Брамка». Губи розтягнути в усмішці, зуби залишаються щільно стиснутими.

Вправи на розвиток мовленнєвого дихання

1. «Кулька». Надути щоки. Повільно, плавно випускати повітря через губи, витягнуті вперед.

2. «Хом'як». Поперемінно надувати щоки.

3. «Футбол». Губи витягнуті вперед. Здувати ватну кульку на протилежний край столу. Слідкувати, щоб видихуваний струмінь повітря був цілеспрямованим, а щоки не надувались.

4. «Бульбашки». Рот трохи відкрити. Широкий кінчик язика впирається у нижні зуби. Посередині язика покласти соломинку для коктейлю, кінець якої опустити у склянку з водою. Дути у соломинку так, щоб утворювались бульбашки. Слідкувати, щоб губи були нерухомими і щоки не надувались.

5. «На гойдалці». На нитці прикріпити різнокольорові паперові фігурки ляльок (квіти, листочки, сніжинки тощо). Дитині потрібно силою видихуваного повітря розгойдувати їх.

Артикуляційна гімнастика допомагає дітям удосконалювати артикуляцію, що безпосередньо впливає на їхню здатність правильно вимовляти звуки, склади і слова. Регулярні вправи, такі як повторення скоромовок, проговорювання складних звуків і звукових комбінацій, сприяють розвитку моторики мовних органів (язика, губ, щелепи). Це допомагає дітям чіткіше вимовляти слова з віршів, краще їх розуміти та виразно їх декламувати. Віршовані твори, завдяки ритму та римуванню, часто містять складні для вимови комбінації слів, що потребують чіткої артикуляції. Заняття з артикуляційної гімнастики готують дітей до цих викликів, покращують їхню дикцію та здатність адекватно передавати емоції через мову.

Вправи на дихання є ключовими для розвитку контролю над голосом та диханням, що надзвичайно важливо для виразного читання віршів. Контрольоване дихання допомагає дітям підтримувати необхідний ритм, темп і силу голосу при декламуванні. Це дозволяє їм зберігати стійкість і чіткість при довгих рядках або складних ритмічних структурах вірша. Зокрема, вправи на глибоке дихання та контроль над диханням допомагають уникнути задишки та забезпечують рівномірне і зважене прочитання тексту. Завдяки цим вправам діти можуть краще розуміти паузи, акценти і ритмічні особливості поезії, що робить їхню декламацію більш впевненою і виразною.

Отже, важливість використання різноманітних методів і вправ під час вивчення віршів полягає в тому, що вони сприяють розвитку творчого мислення і розуміння тексту. Традиційне заучування може бути механічним і не завжди дозволяє дитині повністю зрозуміти зміст твору. Застосування інтерактивних технік, таких як драматизація, малювання за мотивами вірша або обговорення почуттів, що виникають під час читання, допомагає дітям глибше осмислювати поетичний текст, формувати емоційний зв'язок з ним та розвивати уяву.

Крім того, використання різних методів під час вивчення віршів дозволяє враховувати індивідуальні особливості дітей та їх стилі навчання. Одні діти краще сприймають інформацію візуально, інші – через рух або звуки, тому поєднання різних підходів дозволяє зробити процес вивчення більш ефективним та цікавим. Такі методи стимулюють мотивацію до навчання, підтримують увагу та розвивають навички критичного мислення.

2.3. Наступність і перспективність у вивченні віршованих творів у початковій і середній ланці освіти

Вивчення віршованих творів є важливим елементом літературної освіти, який сприяє розвитку мовлення, творчого мислення та емоційного інтелекту учнів. Наступність у вивченні віршів у початковій та середній школі є ключовим аспектом, який забезпечує плавний перехід від простих форм сприйняття поезії до більш глибокого аналізу та інтерпретації творів. Цей процес передбачає не лише передачу знань, а й формування цілісного уявлення про поетичне мистецтво.

У початкових класах вивчення віршів зосереджується на емоційному сприйнятті, ритмі та римі, що дозволяє дітям насолоджуватися поезією як мистецтвом слова. Учні вчаться запам'ятовувати та декламувати вірші, використовуючи різноманітні методики, які активізують їхню уяву та креативність. На цьому етапі важливо формувати у дітей позитивне ставлення до поезії, а також навички виразного читання.

Перехід до середньої ланки освіти вимагає від учнів більш глибокого аналізу віршованих творів. У середній школі учні починають досліджувати поетичні образи, теми, стилі та контексти творів, що дозволяє їм критично мислити та виражати свої думки. Для успішної реалізації цього процесу важливо забезпечити наступність у навчанні. Це означає, що вчителі початкової школи повинні закладати основи, які будуть продовжені в середніх класах.

Для досягнення цієї мети вчителям необхідно спільно планувати навчальні програми, обирати вірші, що мають спільні теми та стилістичні особливості, а також використовувати інтегровані підходи до навчання.

Аналізуючи підручники для середньої ланки, можна помітити, що робота з віршами переходить на більш складний рівень. Наприклад, у підручнику В. Архипової, С. Січкара та С. Шило «Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти» [5]. завдання для школярів вже містять нові концепції. Діти вивчають такі літературні поняття, як «метафора», «персоніфікація» та «епітет», і виконують відповідні завдання, що сприяють глибшому розумінню текстів. Наприклад, учням пропонується знайти інші приклади метафори або персоніфікації в поезіях Тараса Шевченка.

Також у підручнику є завдання, які пов'язують нові знання з вивченим у 4 класі. Наприклад, учні згадують, чим відрізняються прозові та віршовані тексти, що дозволяє їм закріпити вже здобуті навички. Крім того, діти продовжують знайомитися з уже відомими поетами, такими як Т. Шевченко, і відкривають для себе нові імена, зокрема П. Тичину, Є. Гуцала, М. Рильського та М. Вінграновського. Цей поступовий перехід від простого сприйняття віршів до їх аналізу формує у дітей глибше розуміння поетичного мистецтва та сприяє розвитку критичного мислення.

У підручнику Л. Коваленко «Українська література» [36] авторка пропонує познайомити дітей з новими поняттями такими як: «ритм», «мотив», «порівняння», «ліричний твір», «ліричний герой», «епітет». І дає відповідні завдання для закріплення вивченого. Так пропонуються такі завдання:

1. Який основний мотив ліричного вірша Т. Шевченка? Назви ДВА-ТРИ слова, які його найточніше розкривають. Чому ти вибрав/вибрала саме ці слова?

2. Знайди у вірші по одному епітету, порівнянню, уособленню, які тебе найбільше вразили. Чому? З якою метою поет олюднює природу?

3. Що символізують у фольклорних творах дуб, береза, осика? Чи таке ж значення надав їм М. Рильський?

4. Вибери найточнішу характеристику ліричного героя цього вірша: залюблений у природу, сміливий, працьовитий, талановитий.

Отже, у підручнику учні мають визначити основний мотив вірша, знайти вражаючі епітети та порівняння, розглянути символіку природних образів у фольклорних творах і дати характеристику ліричного героя. Ці вправи сприяють розвитку аналітичного мислення та дозволяють дітям осмислити літературні елементи.

У підручнику Т. Яценко «Українська література» [83] авторка запрошує учнів згадати про знання, отримані в молодшій школі, зокрема про видатного українського поета Тараса Шевченка. Для цього вона пропонує завдання, яке спонукає учнів пригадати, які твори Шевченка їм вже відомі, та за бажанням прочитати деякі з них напам'ять.

У підручнику Т. Яценко також вводяться нові літературні поняття, такі як «лірика», «ліричний герой», «мотив», «ритм», «епітет», «порівняння», а також поняття, що є менш знайомими учням, зокрема «прозова мова», «віршована мова», «рима», «строфа», «патріотична лірика», «пряме та переносне значення» і «пейзажна лірика».

Автор приділяє увагу також способам римування, пояснюючи їх різновиди — перехресне, суміжне, парне, кільцеве та охопне. Для закріплення знань пропонуються завдання, які заохочують учнів до аналізу та рефлексії. Наприклад, учні повинні розглянути, якими засобами створюється мовний ритм, дослідити вплив метафори на поезію, а також проаналізувати використання слів у прямому та переносному значеннях. Інші завдання стимулюють учнів наводити приклади епітетів, метафор і порівнянь з прочитаних творів, що розвиває їхні аналітичні навички та творчий потенціал. Такий підхід не лише поглиблює знання про літературу, а й формує критичне мислення та здатність до самостійної інтерпретації художніх текстів.

Також авторка знайомить учнів з новими відомими іменами які не вивчались в молодшій школі: Б. Лепкий, Г. Кирпа, Т. Майданович, О. Пчілка, П. Тичина.

Автори підручників для шостого класу поступово впроваджують більш складні та різноманітні завдання, одночасно закріплюючи вже вивчений матеріал. Учні мають змогу повторити раніше опрацьовані літературні поняття, зокрема «епітет», «порівняння», «поезія», «ліричний герой», а також познайомитися з новими термінами, такими як «гіпербола» та «алегорія». Так, наприклад, автор В. Заболотний [24] пропонує учням поглиблене ознайомлення з творчістю вже відомих письменників, таких як Тарас Шевченко та Леся Українка. Водночас, завдання до цих творів стають більш складними, що сприяє розвитку літературного аналізу та критичного мислення. Окрім цього, учні знайомляться з новими для них авторами, творчість яких не вивчалася в молодших класах. Серед них – поети Сергій Чернілевський та Ірина Жиленко, чиї твори розширюють літературний горизонт школярів.

Автор підручника також пропонує учням ознайомитися з біографіями письменників, що дозволяє краще зрозуміти їхню творчість. Крім цього, підручник містить різноманітні завдання для глибшого аналізу текстів, що сприяє розвитку критичного мислення та літературного сприйняття. Ось кілька прикладів завдань:

1. Проведіть гру «Епітет». Утворіть дві команди. Гравці кожної команди мають знайти й записати в зошит епітети разом із тими словами, яких вони стосуються. Наприклад: небо ясне. За кожне правильно виписане сполучення – 1 бал. Виграє команда, гравці якої наберуть найбільшу кількість балів.

2. Роздивіться картину Деніела Ріджвея Найта «Збирання польових квітів» (с. 58) і поміркуйте, який спосіб відновлення душевної рівноваги після життєвих драм обрала лірична героїня вірша Лесі Українки, а який – героїня художнього полотна. Що між ними спільного?

3. Сформулюйте основну думку вірша «Як дитиною, бувало...» Лесі Українки.

4. Що спільного в образі дівчини-полонянки з поезії «Мрії» та в художньому образі червоної калини з пісні «Ой у лузі червона калина похилилася»?

5. Поміркуйте, чи безслідно зникають дитячі роки. Можливо, після них щось залишається. Як про це сказано в поезії Лесі Українки?

Ці завдання спрямовані на розвиток критичного мислення, творчого аналізу та вміння глибше розуміти літературні й мистецькі твори. Наприклад, гра «Епітет» допомагає учням розвинути увагу до мовних засобів, таких як епітети, та підвищити їхню здатність розпізнавати художні прийоми. Вона також вчить командній роботі й формує змагальний інтерес до вивчення літератури.

Завдання на основі аналізу картини та віршів Лесі Українки спонукають до глибшого аналізу художніх і поетичних образів. Учні повинні порівнювати емоційні стани персонажів і творчо інтерпретувати, як герої знаходять душевну рівновагу, що формує їхнє емоційне інтелектуальне мислення. Такі завдання стимулюють до самостійного формулювання висновків, що є складнішим, ніж пряме відтворення фактів, яке було більш поширене в молодших класах.

Завдання на порівняння літературних образів (дівчина-полонянка та червона калина) навчають аналізу символіки та допомагають розуміти спільні культурні й історичні значення, що розвиває здатність мислити абстрактно та зв'язно. Завдання з роздумами про дитинство розвиває навички рефлексії та глибокого осмислення часу і життєвого досвіду.

У порівнянні з молодшою школою, ці завдання є складнішими, оскільки вони вимагають від учнів не лише відтворення інформації, а й аналітичного підходу, самостійних висновків, інтерпретації текстів і візуальних образів, а також вміння бачити зв'язки між різними творами.

В. Архипової, С. Січкара та С. Шило у підручнику «Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти» [6].

Учням шостого класу пропонують пригадати раніше вивчені літературні поняття та виконати завдання для їх закріплення. Наприклад, на основі вірша Тараса Шевченка учні мають проаналізувати текст, знаходячи характерні для народних пісень художні засоби, такі як епітети, повтори та метафори. Крім того, автори підручника знайомлять учнів із більш складними літературними творами, зокрема з жанром поеми.

Окрім закріплення базових понять, учням пропонують вивчити нові терміни: «драма», «епіграма», «мотив», «віршований розмір», «стопа», «віршована мова», «ямб» і «хорей». У процесі вивчення цих понять учні навчаються визначати віршований розмір у поетичних творах, підраховувати кількість стоп і малювати схему вірша. Вони також опановують вміння визначати наголошені та ненаголошені склади, що дозволяє глибше розуміти структуру поезії. Завдання для учнів шостого класу є значно складнішими, ніж у молодшій школі, оскільки вони вимагають не лише відтворення знань, а й аналітичного підходу до текстів. Якщо в молодших класах основна увага зосереджувалася на базових поняттях, таких як «епітет» чи «порівняння», то зараз учні не лише повторюють ці терміни, але й знайомляться з новими, більш складними літературними поняттями. Це розширює їх розуміння поетичних і драматичних творів. Крім того, завдання в шостому класі вимагають більшої самостійності та навичок аналізу. Наприклад, учні повинні не лише ідентифікувати художні засоби, а й вміти визначати віршований розмір і будувати схему вірша, що розвиває їхнє логічне мислення та глибше розуміння літературної структури. Це суттєво підвищує рівень складності завдань у порівнянні з молодшими класами.

О. Калинич у підручнику «Українська література : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти» [28] пропонує учням не лише вивчати вірші на уроках, а й знайомитися з поетичними творами у рамках позакласного читання. До рекомендованого списку вивчення входять вірші таких авторів, як Леся Українка («Тиша морська»), Микола Вінграновський («Даленіє вечір в бабиному літі...», «Димить стерня над синіми ярами...»),

«Вже неминуче буде сніг»), Ліна Костенко («Осінній день, осінній день, осінній!»), «Дощ полив»), Ірина Жиленко («Підкова») та інші. Учитель може обирати твори для вивчення з переліку, що дозволяє адаптувати матеріал до потреб учнів. Крім того, підручник містить список літератури для позакласного читання, який охоплює твори відомих українських письменників і поетів. До цього переліку входять такі твори, як «Косарі» Якова Щоголіва, «Дрімляють села...» та інші поезії Івана Франка, «Мрії» Лесі Українки, а також твори Максима Рильського, Ігоря Калинця, Ганни Чубач, Ірини Жиленко та інших. Це розширює коло читання учнів і сприяє розвитку їхніх читацьких інтересів, дозволяючи глибше зануритися у світ української поезії.

У підручнику авторка також пропонує учням пригадати раніше вивчені літературні поняття, такі як «пейзажна лірика», «епітети» та «порівняння». Водночас, вводить нові поняття, зокрема про види римування та «віршовий ритм», що допомагає учням краще розуміти структуру поетичних творів. Важливим аспектом є навчання учнів створювати паспорт літературного твору, що розвиває їхні аналітичні навички та вміння систематизувати знання про твір.

Крім того, підручник знайомить учнів з біографіями поетів, з якими вони раніше не були знайомі, наприклад, Л. Костенко та О. Радущинська. Це сприяє розширенню літературного кругозору школярів і поглибленню їхніх знань про творчість видатних українських письменників.

О. Авраменко у своєму підручнику з української літератури для 6 класів [2] знайомить учнів з різноманітними віршами та поемами як відомих авторів, таких як Тарас Шевченко та Леся Українка, так і з творами сучасних письменників, з якими учні ще не були знайомі, наприклад, С. Чернілевського, І. Жиленко, І. Калинця та І. Андрусика. Це дозволяє учням розширити їхні літературні горизонти та ознайомитися з новими стилями та темами.

Автор також пропонує різноманітні завдання для закріплення попередніх знань та дослідження нових понять. Наприклад, учні можуть виконувати завдання на аналіз поетичних образів, визначення теми та ідеї

творів, а також порівняння різних літературних стилів. Це стимулює критичне мислення, розвиток аналітичних навичок та глибше розуміння літератури, що є важливим етапом у їхньому навчанні. Також після кожної теми розділу автор пропонує учня тестування для перевірки та закріплення знань.

У підручнику «Українська література» для 6 класу автор О. Борзенко пропонує систематично закріплювати знання, здобуті в попередніх класах, а також вводить нові літературні терміни та поняття. Зокрема, учням пропонуються такі нові терміни, як «громадянська поезія», «ліричний герой», «ліро-епічний твір», «поема», «ліро-епічна поема», «ліричний відступ», «авторські відступи» та «лірична пісня». Ці поняття допомагають розширити розуміння учнями різних форм і жанрів поетичної та прозової літератури, підкреслюючи зв'язок між емоційною глибиною твору та його соціальною або історичною значимістю. Також автор знайомить школярів із творчістю письменників, яких вони раніше не вивчали, серед яких П. Чубинський, І. Франко, М. Вороний, М. Ткач та Д. Кремень. Це сприяє розвитку їхнього літературного кругозору та розуміння різних епох і напрямів української літератури. Після кожного тематичного розділу учням пропонуються тести для закріплення нових знань. Такий підхід навчає дітей не лише глибше аналізувати літературні твори, а й розвиває вміння самостійно узагальнювати матеріал, працювати з термінами, формувати власні думки та зміцнює навички критичного мислення.

Для учнів сьомого класу автори підручників водять нові поняття та більш складніші завдання. Наприклад у підручнику Л. Коваленко [35] учням пропонують вивчати нові складніші літературні поняття, які розширюють їх розуміння різних жанрів та стилів. Зокрема, вводяться поняття «пейзажна лірика», «громадянська (патріотична) поезія», «гімн», «інтимна (любовна) лірика», «пісня», «ліричний вірш», «елегія». Ці терміни допомагають учням краще зрозуміти жанрову різноманітність літератури та розвивати навички аналізу текстів, що підкреслює глибину людських почуттів і суспільних переживань.

Автори також знайомлять школярів із творчістю відомих українських письменників, як-от В. Симоненко, а також сучасних поетів-воїнів, які зараз захищають Україну на фронті. Серед них—П. Вишебаба, Г. Бабіч та ANATOLIY ANATOLIY1 (літературний псевдонім поета, воїна ЗСУ, який служить у підрозділі, де заборонено розголошувати прізвище, рік народження, фото). Особливу увагу автори приділяють пам'яті тих, хто загинув у боротьбі за Україну, нагадуючи учням про важливість шанування героїв та їхньої творчої спадщини. Такий підхід не лише сприяє літературній освіті, але й формує патріотичну свідомість і ціннісне ставлення до сучасних подій.

О. Калинич, С. Дячок у підручнику [29] пропонують згадати вже відомих поетів учням, а також познайомитись з новими авторами. Автор пропонує дізнатись про життя та творчість В. Симоценка, П. Вишебаби та інших сучасних письменників. Учні дізнаються про життя та творчі досягнення цих письменників, що сприяє розширенню їхнього літературного кругозору. Окрім основної програми, автори підручника також рекомендують твори для позакласного читання. До цього списку входять вірші таких авторів, як О. Олесь («О слово рідне!»), М. Рильський («Мова»), В. Симоненко («Я не бував за дальніми морями»), Д. Білоус («Якщо з українською мовою...»), І. Небеленчук («Україно моя!»). Ці твори допомагають учням краще зрозуміти значення рідної мови, національної ідентичності та патріотизму.

О. Авраменко [1] автор пропонує учням ширше познайомитися з творчістю видатних українських письменників, таких як Ліна Костенко та Василь Симоненко, та навчитися глибше аналізувати літературні твори. Завдяки цьому підручнику школярі отримують можливість не лише прочитати відомі поезії, але й детально розібрати їхні теми, мотиви, алегорії та мовні засоби. Зокрема, автор розглядає такі твори, як вірші Симоненка «Ти знаєш, що ти — людина?» та «Гей, нові Колумби й Магеллани», де пропонується аналізувати питання громадянської позиції та людських цінностей.

Завдання, які пропонує Авраменко, спрямовані на розвиток критичного мислення та навичок літературного аналізу. Учні мають відповісти на питання

про ключові мотиви віршів, наприклад, що саме Симоненко хотів сказати про неповторність людини у своєму знаменитому творі «Ти знаєш, що ти — людина?». Їм також пропонується розкрити значення алегоричних образів, таких як океан, острови та каравели у вірші «Гей, нові Колумби й Магеллани», що допомагає школярам краще зрозуміти приховані сенси творів.

Додатково учням пропонуються завдання на дослідження різних літературних понять. Наприклад, вони мають проаналізувати, як образ крил у вірші Ліни Костенко «Крила» виражає прагнення до свободи, та порівняти його з аналогічними образами у давньогрецькій міфології та прозових творах, таких як «Гуси-лебеді летять» Михайла Стельмаха. Це дозволяє школярам не лише розширити свій літературний кругозір, але й розвивати міжтекстові зв'язки, що є важливим аспектом літературної освіти. Завдяки таким завданням, учні вчаться інтерпретувати алегорії, відстежувати ключові мотиви та краще розуміти структуру та образну систему віршів.

Отже, у середніх класах учні поступово переходять до вивчення більш складних літературних понять та творів, що значно відрізняється від завдань, які вони виконували в молодшій школі. У цей період учні вже не просто ознайомлюються з базовими літературними термінами, а починають досліджувати глибші та складніші аспекти літератури. До їхнього навчального плану додаються нові поняття, як «громадянська поезія», «ліричний герой», «поема», «ліричні відступи», «інтимна лірика», «ямб», «хорей» та інші, а також нові типи художніх творів, зокрема поеми та складні ліричні жанри.

У 5-7 класах учні також починають більше уваги приділяти аналізу творів. Вони не лише читають тексти, а й досліджують їхні теми, мотиви, структуру та художні засоби. Наприклад, вони аналізують алегоричні образи, вивчають різні види римування, визначають віршові розміри та будують схеми віршів. Учні знайомляться з новими для них авторами, зокрема з творами сучасних поетів, таких як П. Вишебаба, Г. Бабіч, та класиків української літератури, таких як Л. Костенко чи В. Симоненко. Згадують вже відомих авторів і таким чином узагальнюють вивчене. Завдання стають більш

аналітичними та вимагають глибшого розуміння як текстів, так і контексту їхнього написання.

Ці завдання є складнішими, ніж у молодшій школі, оскільки вони вимагають від учнів не лише запам'ятовування інформації, а й розуміння та аналізу. Учні повинні самостійно знаходити символічні образи, розбиратися в глибоких філософських ідеях творів, а також висловлювати власні думки та оцінки щодо прочитаного. Крім того, вони працюють з багатьма термінами й концепціями, що розвивають їхні літературознавчі знання та формують навички критичного мислення, що значно підвищує рівень складності порівняно з навчанням у початковій школі.

Висновки до розділу 2

Вивчення віршів у початковій школі є ключовим для розвитку мовленнєвих, когнітивних та емоційних навичок учнів. Поетичні твори розширюють словниковий запас, удосконалюють граматичні навички, розвивають творче мислення та здатність до інтерпретації текстів. Емоційний вплив віршів сприяє формуванню емпатії, розвитку соціальних навичок і естетичного сприйняття, що позитивно впливає на гармонійний розвиток особистості молодших школярів.

Передовий педагогічний досвід демонструє ефективність інтерактивних методів навчання. Поєднання поезії з іншими видами мистецтва, використання мультимедійних технологій, створення подкастів, відео та інтерактивних вправ дозволяє зробити процес навчання цікавим і продуктивним.

Використання творчих підходів, таких як гра, малювання, театралізація, значно підвищує зацікавленість учнів у літературі, стимулюючи їх до самовираження та поглибленого сприйняття художніх текстів.

Розроблені вправи спрямовані на розвиток критичного, творчого та логічного мислення, а також комунікативних навичок

Інноваційні методики, піктограми та інтерактивні завдання, забезпечують ефективність запам'ятовування та розуміння віршованих текстів, сприяючи активному залученню учнів до навчального процесу.

Навчальні програми для середніх класів забезпечують поступовий перехід від базових понять до складніших літературознавчих категорій, таких як «віршований розмір», «епітет», «метафора», «громадянська лірика».

Включення творів сучасних авторів до навчальних програм актуалізує літературну освіту, формуючи патріотичні й культурні цінності в учнів.

Системний підхід до вивчення віршованих творів у початковій та середній школах сприяє формуванню глибокого розуміння літературних текстів, розвитку критичного мислення, творчих здібностей і любові до поезії.

Забезпечення наступності у викладанні дозволяє плавно переходити від початкового до поглибленого рівня навчання, формуючи цілісне уявлення про поетичне мистецтво.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової, педагогічної, лінгводидактичної, психологічної літератури з проблеми дослідження дозволив дійти наступних висновків:

Вивчення віршованих творів у початковій школі має величезне значення для всебічного розвитку дітей. Поезія допомагає розвивати мовлення, збагачує словниковий запас та покращує граматичні навички. Крім того, поезія сприяє розвитку творчих здібностей дітей. Розглядаючи різні образи і метафори, діти вчаться уявляти і створювати власні твори. Це розвиває їхню уяву та креативність. Питання методики роботи над віршами розглядаються в працях, О. Гордієнко, Н. Грицак, Н. Гричаник, М. Зуєнко, О. Ісаєва, В.Кизилова, Г. Ключек, Л. Пархета, А. Ситченко, О. Скіпакевич, К. Ушинський, О.Цалапова, Т. Яценко та ін. Однак, проблема удосконалення методики вивчення віршованих творів не перестає бути актуальною й потребує певного переосмислення в умовах Нової української школи.

У процесі роботи ми дослідили віршовані твори, їх зміст, типи та види, що вивчаються в початковій школі. Визначено, що поезія в початкових класах виконує важливу роль у формуванні емоційного сприйняття літератури, розвитку мовленнєвих навичок та уяви. У початковій школі школярі здобувають початкову літературну освіту: отримують базові знання в вивченні ліричних віршів, поступово оволодівають навичками аналізу ліричних віршів, вчаться розбиратися в символізмі, помічати образні засоби та художні особливості, оцінювати жанрову специфіку творів. Таким чином, у початковій школі вивчення поезії є важливим етапом у розвитку літературної грамотності учнів. Це дозволяє закласти основу для подальшого розуміння літературних жанрів і понять, що стають складнішими в середній школі.

Початкова школа відіграє ключову роль у підготовці дітей до дорослого життя, розвиваючи в них важливі навички для успішного майбутнього. У цей період молодшого шкільного віку діти проходять важливий етап розвитку, під час якого активно формуються основні пізнавальні здібності: сприйняття,

увага, пам'ять, уява, мислення та мовлення. До завершення цього етапу ці здібності перетворюються на складніші психічні функції, які стають більш усвідомленими та керованими. Цьому процесу сприяють різні види діяльності, зокрема навчання, спілкування, ігри, творчість і трудова активність.

Аналіз досвіду педагогів і педагогів-методистів дозволив визначити ефективні підходи до роботи з віршованими творами в НУШ. Використання сучасних методик, зокрема поєднання поезії з музикою й мистецтвом, створення подкастів, застосування піктограм та опорно-буквених схем, відкриває нові можливості для розвитку творчих здібностей та критичного мислення у дітей. Такі підходи не лише полегшують запам'ятовування віршів, але й роблять навчання цікавим та інтерактивним, сприяючи всебічному розвитку учнів. Віршовані твори є важливим елементом навчального процесу в НУШ, адже вони розвивають мовленнєві навички, формують естетичне сприйняття, розширюють світогляд та стимулюють творче мислення учнів. Особливості методики роботи з віршованими творами полягають у використанні інтерактивних вправ та лінгвістичних ігор, які роблять навчання цікавим, захоплюючим і ефективним. Такі методи, як лінгвістичні ігри, творчі вправи, інтерпретація текстів і групова діяльність, сприяють розвитку наскрізних умінь, кращому засвоєнню матеріалу, розвитку аналітичного мислення, уяви, уваги, а також навичок співпраці. Вони дозволяють створити емоційно насичену атмосферу на уроках, заохочуючи учнів до активної участі в навчальному процесі та формуючи у них любов до поезії.

Використання різних методів і прийомів сприяє формуванню в учнів початкової школи вмінь аналізувати літературні твори, розвивають естетичний смак, креативне мислення та здатність до асоціацій. Вправи, що інтегрують поезію з іншими видами мистецтва, допомагають глибше зрозуміти зміст творів, розширюють кругозір учнів і формують любов до літератури. Такі підходи створюють на уроках позитивну атмосферу, в якій діти навчаються із задоволенням і цікавістю, що є важливим чинником їхнього успішного розвитку та навчання.

Також аналіз передового досвіду учителів НУШ, підручників і методичних посібників, дозволив нам запропонувати систему вправ для роботи над віршованими творами, яка ґрунтується на використанні інтерактивних технологій, мовленнєвих ігор, драматизації тощо. Застосування таких методів і прийомів дозволило не тільки враховувати індивідуальні особливості сприйняття художніх творів і формувати тісний емоційний зв'язок з твором, краще усвідомлювати й запам'ятовувати його зміст, але й розвивати творчість і уяву. Усе це, у свою чергу, підвищувало мотивацію учнів, підтримувало їхню увагу. Така система вправ дозволяла не лише вивчати поезію, а й стимулювати дітей до творчого самовираження та глибшого осмислення літературних творів, створюючи базу для подальшого розвитку їхньої літературної культури.

Дослідження наступності й перспективності у вивченні віршованих творів на початковому та середньому рівнях освіти довело, що в середніх класах учні поступово переходять до опанування складніших літературних понять та творів, що відрізняється від завдань початкової школи. Якщо в молодших класах вони лише ознайомлювалися з базовими літературними термінами, то в 5-7 класах починають досліджувати глибші аспекти літератури, приділяючи більше уваги аналізу текстів. Вони вивчають теми, мотиви, структуру та художні засоби творів, зокрема, аналізують алегоричні образи, види римування та віршові розміри. Учні самостійно знаходять символічні образи, розбираються в ідеях творів і висловлюють власні думки, опановують терміни та концепції, що сприяють розвитку літературознавчих знань та критичного мислення. Водночас, під час опанування нових матеріалів вони постійно повертаються до попереднього досвіду, що забезпечує цілісність та наступність у навчанні. Цей підхід формує основу для подальшого вдосконалення навичок аналізу літературних творів, готує учнів до сприйняття складніших філософських ідей та зміцнює їхні літературознавчі компетенції. до того, що вивчалось у молодшій школі, що допомагає їм.

Отже, мета роботи досягнена, завдання виконані, гіпотезу підтверджено. Робота не претендує на остаточність і вичерпність, перспективи подальшого дослідження вбачаємо в експериментальній перевірці ефективності розробленої системи вправ і завдань для роботи з віршованими творами в НУШ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко О. Українська література : підруч. для 7 кл. закл. загальн. серед. освіти : 2-ге видання, перероблене Київ : Грамота, 2020. 224 с.
2. Авраменко О. Українська література : підруч. для 6 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ: Грамота, 2023. 224 с.
3. Андрусенко, В. Чи здатні ви до співпереживання? Про специфіку аналізу лірики в школі . Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2008. № 1. С.36-48.
4. Антонюк Н. Опрацювання віршів «Я навчився вже читати...», «Книжка». *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/opratsiuvannia-virshiv-ya-navchivsya-vzhe-chytaty-knyzhka-560516.html> (дата звернення: 10.08.2024)
5. Архипова В. П., Січкач С. І., Шило С. Б. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Чернівці: МПП «Букрек», 2024. 240 с.: іл
6. Архипова В. П., Січкач С. І., Шило С. Б. Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Чернівці : МПП «Букрек», 2023. 248 с.: іл
7. Бех І. Особистісно-орієнтоване навчання. Науково-методичний посібник. К. : ІЗИН, 1998.
8. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
9. Білоус П. В. Історія української літератури XI—XVIII ст. ; навч. посіб. К. ; ВЦ «Академія», 2009. 424 с. (Серія «Альма-матер»).
10. Білоус П. В. Історія української літератури XI—XVIII ст.; навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2009. 424 с.
11. Вашуленко О.В. Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання

[Електронне видання]: методичні рекомендації Київ: Педагогічна думка, 2020. 71 с.

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

13. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. К.: Академвидав, 2007. 616 с.

14. Вчимо вірші та тексти напам'ять. 3 клас. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2011. 32 с

15. Галузева В. Чарівний світ українського слова на кожному уроці. *Початкова школа*. 2002. №1. с. 9.

16. Головань Т. Ю. Вчимо вірші та тексти напам'ять. 4 клас. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2011. 32 с

17. Гордієнко О.А. Шевчук Т.О. Ліричні твори на уроках читання в початковій школі. *Педагогічна Житомирщина*, 2009. № 1. С. 54-57.

18. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник. К. : Видавничий центр „Академія”, 1997. 752 с.,

19. Гуцалюк Т. В., Мархайчук М. В. «Промоції та інноваційні мотивації учнів початкових класів НУШ до читання сучасної української дитячої літератури: підходи й можливості» (Практичний посібник до Хрестоматії сучасної української дитячої літератури для 1,2 класів серії «Шкільна бібліотека»). Славута, 2023. 124 с.

20. Державний стандарт загальної початкової освіти. *Поч. школа*. 2018. № 87. С. 1–17.

21. Дитяча література. Методичні рекомендації для студентів-філологів Н. Кириленко. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021. 116 с.

22. Дитяча література: навчально-методичний посібник (для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта») укладач Н. Ф. Попович. Мукачево: МДУ, 2018. 138 с.

23. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
24. Заболотний В. В., Заболотний О. В., Слоновьська О. В., Ярмутьська І. В. Українська література : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти . Київ : Літера ЛТД, 2023. 288 с.
25. Зуєнко М. О. Стильовий аналіз ліричних творів. *Всесвітня літ. в середн. навч. закл. України* 2006. №1. С. 11–16.
26. Іванова Л. І. Ігрова діяльність молодших школярів як засіб формування літературних понять на уроці читання. *Українська мова і література в школі*. 2003. №4. С. 31–34.
27. Іщенко О. Л. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1 Київ : Літера ЛТД, 2020
28. Калинич О. Українська література : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти; за редакцією проф. Юрія Ковбасенка. Тернопіль : Астон, 2023. 304 с.: іл.
29. Калинич О., Дячок С. Українська література : підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. За редакцією проф. Юрія Ковбасенка. Тернопіль : Астон, 2024. 304 с. : іл.
30. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. *Рідна школа*. 2006. № 3. С. 24–26.
31. Качак Т. Дитяча література та методика навчання літературного читання. Методичні рекомендації. Івано-Франківськ, 2020. 62 с.
32. Кизилова В. В. Література для дітей і літературний розвиток молодших школярів: теоретичний зріз проблеми *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. 2017. № 4. С. 44-53.
33. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. 236 с.

34. Кизилова В. В., Пушко В. Ф. Дитяча українська література. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2-ге вид. Луганськ, 2008. 258 с.
35. Коваленко Л. Т. Українська література : підруч. для 7 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Видавничий дім «Освіта», 2024. 272 с. : іл
36. Коваленко Л. Т. Українська література : підруч. для 5 класу закладів загальної середньої освіти К. : Видавничий дім «Освіта», 2024. 256 с.
37. Коваль Г. П. Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання : Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. 280 с.
38. Коломієць Н. Роль виразного читання в естетичному вихованні підлітків. *Рідна школа*. 2003. № 3. С. 32.,
39. Красна О. Розробка уроку з української мови для 1 класу на тему: «Читання віршів про весну. Складання розповіді про зміни в природі, які відбулися навесні. «Річечка» Микола Вінграновський». *Всеосвіта*. URL: <https://naurok.com.ua/konspekt-uroku-z-ukra-nsko-movi-dlya-1-klasu-na-temu-chitannya-virshiv-pro-vesnu-skladannya-rozpovidi-pro-zmini-v-prirodi-yaki-vidbulisya-navesni-richechka-mikola-vingranovskiy-47822.html> (дата звернення: 10.08.2024)
40. Крук К. Опрацювання віршів Н. Забіли «На зеленому лузку» і Л. Вознюк «Журиться журавлик дуже». *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/opracuvanna-virshiv-n-zabili-na-zelenomu-luzku-i-l-voznuk-zuritsa-zuravlik-duze-212177.html> (дата звернення: 10.08.2024)
41. Скорина Л. Аналіз художнього твору : Навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей (філологія, літературна творчість, журналістика) Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2013. 424 с.
42. Літературознавча енциклопедія : У двох томах. Т.2 Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К. : ВЦ «Академія», 2007. 624 с
43. Матеріали інструктивно-методичної наради «Початкова освіта в нових реаліях: досвід, ризики та перспективи». Ужгород, ЗППО, 2022. 81 с.

44. Мовчун А. Запрошуємо у світ літературних термінів. *Початкова школа*. 2004. № 11. С. 45 – 46.
45. Молчанець І. М. Формування читацьких інтересів молодших школярів. *Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 березня 2021 року) за заг. ред. Т. І. Шанскової. Житомир, 2021. С. 49-50.
46. Нестандартні уроки позакласного читання в початковій школі (з досвіду роботи вчителів початкових класів Кіровоградщини) : методичні розробки для вчителів початкових класів / упорядник Н.Г. Тіхонова. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 132 с.
47. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja za zag. red. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
48. Нова українська школа: як заохотити учнів читати українську літературу. Робочі сторінки для уроків позакласного читання, 5-6 класи / укладач Н.М. Котляренко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 144 с.
49. Нова українська школа: як заохотити учнів читати українську літературу. Робочі сторінки для уроків позакласного читання, 5-6 класи / укладач Н.М. Котляренко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 144 с.
50. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : навч. посіб. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 6-ти ч.) : Ч. 1 Г. Київ : Світич, 2024. 56 с.
51. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : навч. посіб. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 6-ти ч.) : Ч. 2. Київ : Світич, 2024. 56 с.
52. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : навч. посіб. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 6-ти ч.) : Ч. 3. Київ : Світич, 2024. 56 с.
53. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : навч. посіб. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 6-ти ч.) : Ч. 4. Київ : Світич, 2024. 56 с.

54. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : навч. посіб. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 6-ти ч.) : Ч. 5. Київ : Світич, 2024. 56 с.
55. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : навч. посіб. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 6-ти ч.) : Ч. 6. Київ : Світич, 2024. 56 с.
56. Пархета Л. Особливості вивчення лірики на уроках літератури. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 1(9), С. 72–78.
57. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів вищих закладів освіти. Київ: Ленвіт, 2002. 384 с.
58. Позакласна робота з української літератури: сценарії позакласних заходів та завдання літературних вікторин. /Чернігів: ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2021. 94 с.
59. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: Посіб. для вчителя. К.: Освіта, 2007. 334 с
60. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: Акадсм видав, 2005. 360.
61. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
62. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В.. Загальна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 296 с.
63. Сикало Є. Сучасний словник літературознавчих термінів. URL : <https://ukrlit.net/info/mdictionary/index.html> (дата звернення: 03.07.2024).
64. Скіпакевич О. В. Ознайомлення з ліричним віршем на уроках читання. *Поч. школа*. 1996. №4. С. 21–22.
65. Типова освітня програма для 1–2 класів від 12 серпня 2022 р. під кер. О.Я. Савченко. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf>

66. Типова освітня програма для 3–4 класів від 12 серпня 2022 р. під кер. О. Я. Савченко. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>
67. Ткаченко Л. В. Психолого-педагогічні особливості учнів молодших класів у процесі навчальної діяльності *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. Педагогічні науки. 2015. Вип. 67. С. 148-152.
68. Трофименко С. Мнемотаблиці до дитячих віршів. Матеріал для уроків читання.. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/mnemotablici-do-ditacih-virsiv-material-dla-urokiv-citanna-155078.html> (дата звернення: 10.08.2024)
69. Українська література. 5 клас: експрес-курс подолання освітніх втрат: практичний порадник; за заг. ред. Т. О. Яценко автори: Т. О. Яценко, І. А. Тригуб, О. А. Слижук. Київ : Педагогічна думка, 2023. 58 с.
70. Українська мова та читання : Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 2О. Я. Савченко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с. : іл. режим доступу: <http://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/3-klas-ukrainska-mova-savchenko-2020-2.pdf>
71. Формування читацької грамотності учнів 5–6 класів на уроках української літератури: методичний посібник. [Електронне видання]. Яценко Т. О., Слижук О. А. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 147 с.
72. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах серії «Шкільна бібліотека»; укладач Стус Т. В., автори передмови Стус Т. В., Луцевська О. В. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 160 с.
73. Хярчук Р. Б. Сучасна українська проза: Постмодерний період : навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2008. 248 с.
74. Цалапова О. М. Методичні аспекти вивчення біографії письменників у початкових класах. *Вісник Луганського національного*

університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2020. №2 (333) лютий. Ч.1. С. 196–205

75. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 208 с,

76. Чепурний Г. А., Палійчук Ю. В. Ковальова С. В. Як вивчити вірші, тексти, таблицю множення. Навчально-методичний посібник. Видання друге, доповнене. Вінниця: ВМГО «Розвиток», 2006. 80 с., іл

77. Читання як життєва стратегія / Зб. наук. та наук.-метод. пр. [ред. кол. І. Б. Вашеньяк (гол.) та ін.]. Хмельницький: Видавництво ХОІППО імені Анатолія Назаренка, 2023. 193 с.

78. Чуйко К. Презентація за темою «Читання віршів про пригоди дітей: «Де букварик?», «Що разом?». *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-za-temou-citanna-virsiv-pro-prigodi-ditej-de-bukvarikso-razom-238833.html> (дата звернення: 10.08.2024)

79. Чумарна М.І. Ранкові зустрічі в початковій школі : дидак. матер. М.І. Чумарна. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2020. 24 с.

80. Шарапова Про. Методика читання ліричних віршів і описів природи. *Початкова школа*. 2000. №4. С. 28 – 32.

81. Шевчук Н. Урок позакласного читання у 2 класі на тему: Складання віршів. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/urok-pozaklasnogo-citanna-u-2-klasi-na-temu-skladanna-virsiv-104869.html> (дата звернення: 10.08.2024)

82. Шпаченко О. В. Особливості вивчення поетичних творів на уроках літературного читання в 4 класі НУШ. *Збірник за результатами матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції «Тенденції сучасної підготовки учителів початкової школи» 13 жовтня 2023 року* / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т початкової освіти [та ін.] ; [голов. ред. Комар О. А. ; редкол.: Грітченко Т. Я.,

Лоюк О. В., Роєнко Л. М. [та ін.] ; відпов. за вип. Дудник Н. В. – Умань, 2023..
–350с.

83. Яценко Т. О. Українська література : підруч. для 5 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Видавничий дім «Освіта», 2024. 256 с. : іл.

84. Яценко Т. О., Слижук О. А. Формування читацької грамотності учнів 5 6 класів на уроках української літератури: методичний посібник. [Електронне видання]. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 147 с.